

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky s celoškolskou působností

MICHAL PŘIKRYL

VI. ročník – kombinované studium

Obor : pedagogika – správní činnost

PIARISTICKÉ ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.

OLOMOUC 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval sám a použil jen uvedených pramenů a literatury

V Olomouci dne 31. března 2007

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Marcele Musilové, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce.

Děkuji pracovníku Ústředního archivu Praha panu Václavu Bartůškovi, který mi v době sbírání materiálů poskytnul nedocenitelné informace k problému vzdělávání pod vedením piaristického řádu v našich zemích a za jeho pozvání na odborný seminář k výročí 375 let příchodu piaristů do Mikulova. Tento se uskutečnil dne 5.6.2006 v přednáškovém sále Národního archivu v Praze – Chodovci. Seminář byl spojen s prohlídkou původních prostor bývalé piaristické auly a knihovny, jež jsou dnes součástí Vyšší odborné školy a SPŠ elektrotechnické Františka Křižíka v Praze, Na Příkopech a návštěvou výstavy „Z dějin a výuky Piaristů v 17.-21. století ve střední Evropě“, umístěné ve Slovanské knihovně.

Rovněž děkuji páteru Pavolu Kollárovi za prohlídku piaristického gymnázia v Prievidzi.

Obsah

Úvod.....	5
1 Vznik piaristického školství.....	6
1.1 Historie vzniku řádu piaristů.....	6
1.2 Rozšíření piaristického řádu na Moravě, ve Slezsku a v Čechách.....	9
1.3 Ústava řádu.....	14
1.4 Účel řádu, přijímání členů a jejich řeholní povinnosti.....	15
1.5 Řízení piaristických škol.....	17
1.6 Zakládání piaristických škol.....	18
1.7 Školní řády.....	19
2 Systemizace piaristických škol.....	23
2.1 Třídy tak zvané přípravy - trivia.....	23
2.2 Třídy latinské školy (gymnázia).....	24
2.3 Povinnosti týkající se výchovy a vyučování dalších předmětů.....	27
2.4 Ovlivňování chodu piaristických škol školskými reformami v 18. a 19. století.....	34
3 Historie piaristických škol v českých zemích.....	44
3.1 Morava a Slezsko.....	44
3.1.1 Mikulov.....	44
3.1.2 Strážnice.....	47
3.1.3 Lipník nad Bečvou.....	49
3.1.3.1 Noviciát v Lipníku nad Bečvou.....	51
3.1.4 Moravský Krumlov.....	55
3.1.5 Kroměříž.....	56
3.1.6 Stará Voda.....	57
3.1.7 Příbor.....	59
3.1.8 Bílá Voda.....	60
3.1.9 Bruntál.....	62
3.1.10 Hustopeče.....	63
3.1.11 Kyjov.....	64

3.1.12 Brno	65
3.2 Čechy	66
3.2.1 Litomyšl	66
3.2.2 Slaný	67
3.2.3 Ostrov nad Ohří	69
3.2.4 Kosmonosy (Mladá Boleslav)	70
3.2.5 Benešov	71
3.2.6 Rychnov nad Kněžnou	72
3.2.7 Praha	74
3.2.8 Brandýs nad Labem	76
3.2.9 České Budějovice	77
3.2.10 Moravská Třebová	78
3.2.11 Nový Bor	79
3.2.12 Most	80
3.2.13 Beroun	81
3.2.14 Doupov	82
3.2.15 Kadaň	83
3.2.16 Rakovník	83
3.2.17 Liberec	84
3.2.18 Nepomuk	85
Závěr	86
Seznam použité literatury a pramenů	87

Úvod

Cílem diplomové práce je ukázat vývoj školství pod vedením církevního piaristického řádu, po jeho příchodu na Moravu ve 30. letech 17. století, do ukončení školní činnosti řádu v českých zemích v 80. letech 19. století. Řád byl v českých zemích velmi úzce spjat především se středním vzděláním v takzvaných latinských školách z nichž se vytvořila v pozdější době gymnázia tak jak je známe v dnešní době.

Piaristé přinesli v pobělohorské době do naší země mimo svá církevní posláná, jako rekatolizačního činitele, také vzdělání a to určené především pro nejširší možnou a především chudou část obyvatelstva. Na svou dobu používali vyučovací metody, v té době ne zrovna obvyklé. Dokázali se v průběhu doby adaptovat na vznikající požadavky ve vzdělání a tyto následně do svých škol zavádět. Některé metody, včetně výběru žáků s určením jejich možnosti vzdělávání na určitém typu škol, přežily až do současnosti a jsou neustále využívány.

Další z neopominutelných přínosů řádu bylo jeho používání českého jazyka hlavně v době, kdy docházelo v českých zemích k poněmčování obyvatelstva a vytlačování mateřského jazyka mimo úřední rovinu.

Diplomová práce je pojata jako historická retrospektiva ke vzniku řádu, jeho příchodu do českých zemí a jeho šíření českými zeměmi. Ukazuje typy škol které řádoví bratři vedli se systematickou výuky jednotlivých tříd ve školách, s návazností na školské reformy 18. a 19. století a vývojem potřeb vzdělávání v tzv. reálných předmětech.

1 Vznik piaristického školství

1.1 Historie vzniku řádu piaristů

Zakladatelem piaristického řádu byl Josef Kalasanský, velký lidumil a pedagog, který se narodil v roce 1556 ve španělském městě Peralta de la Sal. Studoval na filozofických, právnických a bohosloveckých školách. Po studiích byl v roce 1583 vysvěcen na kněze. V roce 1590 byl jmenován generálním vikářem v urgelském biskupství. Tento úřad byl v tehdejších dobách zajištěním skvělé budoucnosti, avšak v Josefovi se již dlouho ozýval hlas, který jej nabádal k odchodu do Říma. Několikrát měl, dle dobových záznamů, vidění, kdy se mu zdálo, že je v Římě obklopen zástupem dítek, jež vyučuje a vede ke zbožnému životu.

Proto se následně rozhodl opustit svou vlast a v roce 1592 odjel do Říma. Zde se zapojil do církevního života a pro svou humanitní povahu v roce 1596 při morové epidemii v Římě, pomáhal nemocným bez ohledu na své zdraví (Kubíček, 1906).

Právě při ošetřování nemocných a chudých viděl mnoho zanedbaných dětí. Nabádal chudé rodiče aby posílali své děti do školy. Většinou se však dočkal odpovědi, že na to nemají peníze. Z tohoto důvodu dával více než 100 rodinám peníze na školní plat. Přesto však rodiny tyto peníze používaly na jiné potřeby.

V důsledku se proto u učitelů ve městě domáhal, aby zadarmo vyučovali chudou mládež, na což samozřejmě učitelé nechtěli přistoupit. Žádal tehdejší magistrát města o pomoc, kdy této se však nedočkal. Následně začal vyjednávat s jezuitou o výchově mládeže (Skřivánek, 1982). Tito mu však odpověděli, že do svých škol v Římě mají přijímat pouze hochy, kteří již ovládají základy latiny.

Tak se Josefova snaha o výchovu chudých dětí nesečkala s

porozuměním a proto hledal pomoc u Boha. Jednou při cestě Římskými ulicemi narazil na skupinu rozpustilých hochů, kdy mu vnitřní hlas řekl „Viz Josefe a pozoruj“ (Kubíček, 1905, s. 5).

Z toho všeho následně usoudil, že jemu samotnému bylo Bohem svěřeno, aby se staral o výchovu chudé mládeže. Na podzim roku 1597 pak společně se třemi kněžími se svolením papeže Klementa VIII. otevřel v Římě školu pro chudé chlapce (Skřivánek, 1982), kterou nazval školou pobožnou, proto aby bylo jasně vidět k jakému cíli bylo vyučování v nové škole směřováno. V této první škole se žáci učili číst, psát, počítat a základům latiny. Rovněž byli denně vzděláváni v náboženství. Základním cílem a snahou učitelů bylo, aby se žáci stali zbožnými, naučili se šlechetně jednat a odvraceli se od špatností. Potřebné školní potřeby dával žákům Josef sám a různými malými dárky se snažil své škole získat více chudých a opuštěných hochů.

Ve škole žáků přibývalo a proto aby měl Josef dost učitelů, založil z rozkazu papeže Klementa VIII. začátkem roku 1600 spolek kněží, kteří se za jeho dozoru chtěli věnovat výchově a vzdělávání chudé mládeže. Na toto však můžeme pohlížet i jako na misijní činnost kněží, tak jak jim byla nakazována církví. Přestože ve škole bylo s žáky mnoho práce požadoval, k zajištění správné výchovy mládeže, aby učitelé doprovázeli své žáky také na cestě domů. Žáci se tedy vždy po skončení vyučování seřadili podle městských částí a každá skupina se za dozoru učitele ubírala k domovům (Kubíček, 1906).

Spolek kněží pobožných škol byl pak potvrzen v roce 1614 papežem Pavlem V., který rovněž spolku uložil povinnost vyučovat chudou mládež bezplatně, pouze z lásky k Bohu a spojil ji s kongregací řeholníků Matky Boží (Skřivánek, 1982).

Toto spojení však netrvalo dlouho. Již v roce 1617 týž papež učinil spolek pobožných škol samostatnou řeholní kongregací s

názvem Paulínská kongregace chudých škol pobožných pod ochranou Matky Boží. Členové této nové kongregace se zavazovali jednoduchým řeholním slibem a k tomu ještě zvláštním slibem, že budou bezplatně vyučovat mládež. Vrchním představeným - generálním prefektem jmenoval papež, právě zakladatele první školy pobožné, Josefa Kalasanského jemuž zároveň přikázal sestavit řeholi, jež měla být předložena apoštolské stoličce ke schválení.

Ještě téhož roku přijal Josef řeholní roucho nové kongregace a s ním i jeho druhové. Toto se stalo v oratoři první koleje pobožných škol v Římě při kostele svatého Pantaleona. Papež Řehoř XV. povýšil 18. listopadu 1621, vydanou Bulou "In suprimo apostolatus", kongregaci Paulínskou na církevní řád, jenž byl nazván „řádem chudých řeholníků pro pobožné školy pod ochranou Matky Boží (v originále - Religio clericorum regularium pauperum Matris Dei scholarum piarum) nebo krátce řádem Piaristickým.

Když se však vrátíme ještě do roku 1617, kdy se začala piaristická řehole v okolí Říma rozmáhát, musela tato bojovat s řevnivostí světských učitelů, obávajících se, že jeho rozvojem utrpí na výdělcích. Daleko větší potíže však nastaly v roce 1642 kdy řád neničily jen spory vyvolané některými popudlivými a ctižádostivými členy, ale také boje s jezuitami. To mělo za následek, že papež Inocenc X. v roce 1646 řád dokonce zrušil a změnil jej opět na prostý spolek kněžích pro pobožné školy. Členům řádu, kteří složili řeholní sliby papež povolil vstup do jiných řádů, piaristy kněze podřídil biskupům v jejichž diecézích pracovali (Kubíček, 1906).

Mnozí piaristé opustili zakladatele řádu Josefa Kalasanského, ale jejich větší část zůstala při něm. Před svou smrtí v roce 1648 několikrát prorokoval opětovné obnovení svého řádu, což se stalo za papeže Alexandra VII., jenž spolek kněžích škol pobožných opět povýšil v roce 1656 na řeholní kongregaci, jejíž členové se opětovně zavazovali prostými řeholními sliby, jakož i přísahou, že kongregaci

neopustí. Kongregaci pak učinil papež Klement IX. v roce 1669 bývalým řádem Piaristickým, kterému vrátil všechna práva udělená již od Řehoře XV. (Skřivánek, 1982).

Pro své dílo byl zakladatel Piaristického řádu Josef Kalasanský v roce 1748 prohlášen za blahoslaveného a v roce 1767 za svatého.

1.2 Rozšíření piaristického řádu na Moravě, ve Slezku a v Čechách

Z Říma a církevního státu se řád rozšířil v letech 1621 - 1640 po celé Itálii, v letech 1639 - 1648 pak ve Španělsku. Do Polska a do Uher byli piaristi uvedeni 1642, v roce 1657 do Dolních Rakous a konečně roku 1716 také do Bavor a Bádenska (Kubíček, 1906).

K důvodům povolání piaristů nejprve na Moravu lze říci, že v době pobělohorské došlo k úpadku římskokatolické církve z důvodů odvracení se obyvatelstva od Boha. Začal se šířit ateismus, bludy, a sektářství. Proto se kardinál František Ditrichstein snažil docílit rekatolizaci obyvatelstva, k čemuž mu měli piaristé dopomoci. Ditrichstein viděl jakým způsobem řád pracuje v Itálii, jaké má výsledky a zároveň věděl, že v pobožných školách se učí mimo světské nauky rovněž velmi výrazně náboženství. To vše, zároveň rozvoj jeho panství a tím vystupující potřeba vzdělanosti, byly právě těmi důvody k povolání piaristů na území dnešní Moravy.

Stav školství v době, kdy k nám piaristé přicházeli, nebyl dobrý. Smělé a odvážné rozběhnutí humanistických myšlenek v době renesance se zastavily nebo uvázly pouze na teoretických základech. Více a hlouběji působilo renesanční uvolnění mravů. Péče o školství je v rukou vrchnosti, měst a jednotlivých církví. Měl být prováděn povinný dozor nad nižším školstvím, který však zůstával pouze na papíře. Následný stav byl nakonec takový, že na městské školy nepřicházeli za učitele ani zběhlí studenti, tedy lidé alespoň

s částečným vzděláním, ale dostávali se sem většinou kostelníci, vysloužilí vojáci a vzdělanější řemeslníci, kteří uměli alespoň trochu číst a psát.

Tito však nespatořovali ve vyučování své hlavní zaměstnání a podle toho také výuka vypadala. Vyučovací metoda především spočívala v bezduchem a otrockém opakování toho, co učitel přednesl žákům, jehož hlavní pedagogickou pomůckou byla rákoska. Proto za tohoto stavu nebylo dostatečné ani potřebné porozumění pro školu a její význam na výchovném a vzdělávacím poli mezi širokými vrstvami obyvatelstva. Obyvatelstvo tak stále více ztrácelo potřebný zájem o snahu pro získání základních vědomostí, které poskytuje škola (Haas, 1948).

Do tohoto smutného stavu, ještě zhoršeného neklidnými poměry za třicetileté války, přicházejí noví učitelé z Itálie s novými učebními myšlenkami, prostředky a s novým nadšením k dosažení opravdového povznesení školství v našich zemích. (Haas, 1948) Jejich další poměrně rychlé šíření kolejí a především škol v našich zemích bylo zapříčiněno jejich výsledky nejen školní, ale i misijní práce a s tím související přízní šlechty.

První piaristická provincie mimo Itálii tak vznikla na Moravě, kde Olomoucký biskup kardinál František Ditrichstein založil již v roce 1631 v Mikulově piaristickou kolej. Členové nové koleje, vysláni samotným zakladatelem řádu, zavítali do Mikulova 2. června 1631, načež kardinál 3. listopadu téhož roku poděkoval zakladateli zvláštním dopisem, v němž nové řeholníky chválí pro vzorný život a velikou lásku k chudobě. Protože nechtěl aby trpěli nedostatkem často se jich ptal zda něco nepotřebují, kdy se mu dostává odpovědi, že nemají žádný nedostatek. Proto prosí kardinál zakladatele, aby tento výslovně poručil, aby se mu se všemi svými potřebami svěřovali. Dodává, že mnozí páni na Moravě zamýšlejí zřídit piaristické koleje a proto rovněž žádá za nové řeholníky (Kubíček,

1906).

Na popud kardinálův založil v roce 1633 ve Strážnici hrabě František Magnis rovněž piaristickou kolej, kde byl rovněž založen první noviciát v zaalpské oblasti. Tento byl ale záhy přenesen do Lipníka nad Bečvou (Bartůšek, 2003).

Třetí kolej spolu s řeholním noviciátem založil na Moravě roku 1634 opět kardinál Ditrichstein v Lipníku nad Bečvou. Kníže Gundakar Mikulovský z Liechteinsteina chtěl od roku 1637 v Moravském Krumlově zřídit kolej, ale pro různé překážky bylo od záměru a rozestavěného domu, následně upuštěno a piaristé Moravský Krumlov v roce 1647 opouštějí (Balcárek, 1989).

V Čechách byla založena první piaristická kolej Frebonií z Pernštýna v roce 1640 v Litomyšli.

Štěstí hrabat Martinců, Bernarda a Bennona vznikla následně kolej ve Slaném v roce 1658.

V roce 1666 byla založena kolej v Ostrově u Karlových Varů nákladem Anny vévodkyně Sasko Lauenburské, rozená hraběnka z Lobkovic.

Roku 1688 byla zřízena kolej v Kosmonosech zakladatelem hrabětem Heřmanem Jakubem Černínem z Chudenic, jež byla posléze roku 1786 přesunuta do Mladé Boleslavi (Bartůšek, 2003).

Stejně jako kardinál Ditrichstein se na Moravě o piaristický řád zasloužil olomoucký biskup hrabě Karel II. Liechteinstein. Ten v roce 1687 založil kolej v Kroměříži k níž připojil seminář pro zpěváky. Roku 1690 uvedl biskup Karel piaristy ještě na Starou Vodu u Libavé a roku 1694 do Příbora (Zuber, 1989).

Hrabě František Přehorovský z Kvasejovice založil roku 1704 kolej v Benešově, hrabětem Norbertem Leopoldem Kolovratem Liebsteinským byla roku 1714 zřízena kolej v Rychnově nad Kněžnou.

Ve Slezsku byly koleje zřízeny v roce 1727 v Bílé Vodě, již

založil Jakub hrabě z Liechtensteina a roku 1731 pak v Bruntále na popud velmistra německých rytířů a mohučského arcibiskupa Františka Ludvíka (Zuber, 1989).

Již zakladateli svatému Josefovi Kalasanskému byl v Praze nabízen dům pro jeho řád, kdy tento pro nedostatek řeholníků dům nepřijal. Když se piaristé v Čechách rozmohli, usilovali sami o dovolení aby v Praze směli otevřít vyšší školu. Teprve v roce 1752 dovolila císařovna Marie Terezie otevřít v Celetné ulici v Praze třídy české a německé (Bartůšek, 2002).

Piaristickou residenci s gymnáziem zřídili měšťané v roce 1757 v Hustopečích u Brna, v Brandýse na Labem v roce 1759 z daru Magdaleny Budinské. Z odkazu Františky Karoliny Jurovské a primátora Jana Františka Filipa byla téhož roku 1759 zřízena piaristická kolej v Kyjově. Roku 1761 byla měšťany v Českých Budějovicích zřízena kolej a měšťan Jiří Josef Zecha založil stejného roku residenci s gymnáziem v Moravské Třebové. Hrabě Josef Kinský povolal v roce 1763, za pomoci městských obchodníků, piaristy do Nového Boru (tehdejší Hajdy) (Kubíček, 1906).

Měšťan Antonín Eliáš a obec založili kolej v Mostě roku 1768, Ludmila Rudolfová a obec residenci roku 1773 v Berouně a roku 1775 zřídil šlechtic Antonín Josef z Klementu kolej v Doupově. Za Josefa II. roku 1804 byl v Kadani zrušen minoritský klášter a přestavěn na kolej jež zde měla pouze dvacetileté trvání. Roku 1833 byla otevřena nejstarší reálná škola v Čechách pod vedením piaristů a to v Rakovníku, která byla následně roku 1849 předána premonstrátům. Stejný osud měla reálná škola zřízená roku 1837 v Liberci, kdy tato byla již roku 1842 předána premonstrátům. Roku 1867 z popudu hraběte Vojtěcha Václava ze Šternberka zřídili piaristé kolej v Nepomuku (Haas, 1948).

Největšího rozkvětu kolejí bylo dosaženo do roku 1784. Když poté bylo Josefem II. zakázáno do řádu přijímat novice, začali

postupně ubývat učitelé a noví se nevychovávali. Tento zákaz byl zrušen v roce 1791. V první polovině 19. století se začínají projevovat první známky úpadku piaristického řádu, které spočívaly v něm samotném, ale především ve změněných vnějších poměrech (především finančních). Zabezpečení učitelské činnosti piaristů pramenilo především ze zbožných fundací zakladatelů škol, nadací, dobrodinců a příznivců řádu. Z těchto prostředků plynul piaristům pravidelný a v dobách založení fundací rovněž značný příjem peněz, jenž plně postačoval ke krytí úkolu, jemuž měl sloužit. Pronikavé snížení ceny oběživa, finančním patentem z roku 1811, snížil jejich hodnotu na pouhou pětinu původní ceny. Přesto se piaristé snažili udržet i v takto ztížených poměrech na stejné úrovni, jak hmotné tak i duchovní. Když se však situace nelepšila byli nuceni od roku 1832 k omezování počtu škol jejich rušením. Zrušené ústavy většinou převzaly do své správy místní obce, jiné zanikly docela a teprve po několika letech byly obnoveny jako čistě státní ústavy (Haas, 1948).

Přesto v tomto období, jak již bylo uvedeno, byly piaristy zřízeny reálné školy roku 1833 v Rakovníku a 1837 v Liberci které však byly od roku 1848 přepuštěny premonstrátům.

V roce 1849 byla řádu zasazena ještě větší rána. V tomto roce v Kroměříži jednal říšský sněm o zrušení všech řeholí v Rakousku. Tehdy propustil provinciál česko-moravsko-slezský Kajetán Wrana všechny novice z řádu a po dalších 7 let nebyl vůbec nikdo do řádu přijat. Na to ještě stát žádal aby piaristé svá vyšší gymnázia opatřovali více učiteli místo dosavadních 8 alespoň 12-14, čemuž však piaristé nemohli vyhovět. Proto pak začal v roce 1869 stát přejímat gymnázia pod svou správou (Kubíček, 1906).

Mimo zde již vyjmenované lokality se ještě neuskutečnilo několik připravených založení piaristických škol a to i přes opakované pokusy. Chronologicky bylo první založení připravováno ve frýdlantském a zaháňském vévodství Albrechta z Valdštejna již

v roce 1631 v Opavě. V roce 1632 pak ve Slavkově u Brna, kdy opakovaně ještě v letech 1704-1733. V Židlochovicích tomu tak bylo v roce 1720, v Chrudimi roku 1733 a opakovaně pak roku 1778, v Pelhřimově pak ve 40 letech 18. století. Další pozvání piaristů bylo učiněno do Šternberku v roce 1761 a Prostějova roku 1837 (Bartůšek, 2003).

1.3 Ústava řádu

Hlavou řádu je generál jehož následují čtyři asistenti. Papežem Alexandrem VII. bylo nařízeno, aby generál a jeho asistenti byli voleni generální kapitulou na dobu 6 let, dále aby generál a asistenti přebývali v Římě v koleji u kostela svatého Pantaleona. Generál společně s asistenty jmenuje provinciály a představené jednotlivých domů. Řád má generálního prokurátora, který řád zastupuje navenek. Ve všech věcech má tento jednat po poradě s generálem a s jeho vědomím (Neumann, 1933).

Z počátku vládl řádu pouze generál, jež neměl žádného provinciála do doby, než řád překročil hranice Itálie, kdy byl následně rozdělen na dvě provincie a to předalpskou a zaalpskou. Předalpskou provincii tvořili Itálie se Španělskem, zaalpskou pak Morava, Čechy, Slezsko, Polsko, Uhry, Horní Rakousko a Německo, později zvanou Germaniae, jejíž provinciál sídlil v Mikulově. Piaristické koleje se množily a proto se provincie zaalpská (Germaniae) postupně rozpadla na nové provincie menší, kdy v roce 1662 vznikla provincie polská, roku 1722 provincie uherská, roku 1748 provincie rakouská, roku 1751 provincie česko-moravsko-slezská a roku 1763 provincie švábsko-rýnská.

Každou provincii řídí provinciál se svou radou skládající se ze 4 asistentů a 4 konzultátorů. Provinciál přijímá nové členy do řádu a

propouští je. Ustanovuje řeholníky do nižších úřadů s přihlédnutím k jejich schopnostem. Provinciál je povinen každý rok provést vizitaci všech piaristických domů ve své provincii (Kubíček, 1906).

Jednotlivé koleje v provincii spravují rektoři, správce menších kolejí (residencí) jsou superioři (Neumann, 1933).

O potřebách řehole se vedou jednání na řeholních sněmech nebo kapitulách. V každé provincii se svolávají členové provinciální rady vždy po 3 letech v malou kapitolu a po 6 letech se svolávají představení všech piaristických domů v provincii na provinciální kapitolu, po níž následuje v Římě pro celý řád kapitolu generální. Na této kapitule se rozhoduje o všech důležitých otázkách týkajících se řádu a tvoří se zákony pro celý řád. Generální kapitolu také volí generála a jeho asistenty. Právo hlasovat na generální kapitule přísluší odstupujícímu generálovi, jeho asistentům, generálnímu prokurátoru, všem provinciálům, dvěma voličům z každé provincie k tomuto zvoleným a rovněž řeholníkům kteří již úřad generála zastávali. Generální kapitolu začíná vždy 25. dubna na svátek svatého Marka a volba generála se pak koná dne 2. května (Kubíček, 1906).

1.4 Účel řádu, přijímání členů a jejich řeholní povinnosti

Josef Kalasanský založil řád pobožných škol za účelem, aby se jeho členové snažili dokonale plnit křesťanskou láskou hochy a to zvláštním vzděláváním ke zbožnosti a potřebným vědomostem. Proto je heslem řádu “K většímu rozvoji zbožnosti“.

Aby řád mohl snáze pracovat za dosažení tohoto šlechetného cíle měl dbát, dle úmyslu zakladatele, při přijímání nových členů, aby byli vybráni pouze ctnostní muži, kteří jsou plni křesťanské lásky a trpělivosti.

Žadatel o přijetí do řádu musí prokázat dostatečnou znalost řeči a schopnost stát se učitelem. Papež Klement. X. nařídil v roce 1676 aby kandidát, který zamýšlí se později nechat vysvětit na kněze, musí mít vyšší gymnaziální vzdělání. Zkoušení kandidátů v římské provincii svěřil římskému generálovi, jeho asistentům, generálnímu prokurátorovi a římskému provinciálovi. V ostatních provinciích pak kandidáty mají zkoušet provinciálové, jeho konsultoři a rektori jednotlivých kolejí, ve kterých se ten který kandidát přihlásil (Kubíček, 1906).

Úspěšní kandidáti pobývali pak po nějakou dobu v domě probace, seznamují se s řeholí, aby poznali, zda se pro řád hodí. Teprve potom přijímali řeholní roucho a vstupovali do noviciátu, který trvá dva roky.

Novicové byli od ostatních řeholníků odloučeni. Pod novicmistrovým vedením konají měsíc exercie, kdy tato doba může být prodloužena. Osvědčí-li se novic již po prvním roce noviciátu sebezapíráním a zbožností, může provinciál povolit aby ve druhém roce začal s vyššími studii.

Kde je při klášteře v němž je noviciát škola, vyučují novici po dvou, denně, alespoň 1/2 hodiny za dozoru třídního učitele v I. třídě. Než však takto začnou, studují novici didaktiku se zvláštním zřetelem na školy piaristické, učí se katechizování a metodice čtení, psaní a počítání (Svátek, 1979).

Závěrem noviciátu skládá novic slib chodby, čistoty, poslušnosti a pokory. Dále se slibem zavazuje, že bude chlapce vzdělávat ve zbožnosti a potřebných vědomostech. Těmto slibům předchází po 10 dní exercie s generální zpovědí. Cca měsíc před tímto se má novic rozhodnout o svém majetku, ze kterého si nemá nic ponechat.

K dennímu řeholnímu životu lze sdělit, že piaristé konají dvakrát za den rozjímání a to ráno hodinu a k večeru pak půl hodiny.

Denně zpytují svědomí, vždy před obědem a večer před spaním. Po obědě se společně modlí litanii loretánskou společně s růžencem, před spaním pak litanii o Všech svatých. V sobotu, o vigiliích svátků Pany Marie a ve svátky zpívají litanii loretánskou.

Piaristé kněží denně slouží mši svatou, rektor nebo zpovědník jim tuto můžou odpustit. Ostatní členové jsou denně po rozjímání přítomni mši, v neděli a ve čtvrtek přistupují ke svatému přijímání stolu Páně. Je-li v týdnu svátek, pak se čtvrteční přijímání překládá na tento svátek. Ke zpovědi přistupují pak každý týden alespoň dvakrát, nebo kdy je to potřeba. Řeholní sliby se obnovují vždy na Boží Hod vánoční a velikonoční. Sliby obnovují všichni. Opět se před tímto konají exercie, jež jsou uzavřeny generální zpovědí za dobu od poslední generální zpovědi (Kubíček, 1906).

1.5 Řízení piaristických škol

Generál byl povinen dbát o to, aby se ve všech kolejích a školách s nimi spojenými zachovával stejný řád. V jednotlivých kolejích za toto zodpovídal představený koleje. Proto byl také nucen na své podřízené dohlížet, aby plnili své povinnosti a hlavně kontrolovat s jakým úspěchem pracují ve škole.

Po složení řeholních slibů konali členové řádu vyšší studia. Humanitní studia trvaly 2 roky, následovaly 2 roky filosofie a 3 roky bohosloví. Po skončení studií nejprve vyučovali po dobu 10 let (decennia) v nejnižších třídách a postupně ve třídách vyšších. V době kdy učili na nižších stupních škol a nižším gymnáziu, užívali titul magistr. Poté kdy začínali po mnoha letech učit na vyšším gymnáziu užívali titul profesor (Musilová, stránky města Lipník nad Bečvou, 2.12.2006).

Rektor s ředitelem školy (prefektem) a jiným knězem

stanoveným provinciálem, jednou měsíčně prováděli vizitace v každé třídě, aby se přesvědčili o dovednosti učitele a o prospěchu žáků jak ve vědomostech tak v náboženství. Na konci školního roku zasílali tito vizitátoři, každý za sebe, provinciálovi o každém učiteli zprávu. Zněli-li dvě z nich o některém učiteli nepříznivě, nepočítal se mu uplynulý školní rok do prvního desetiletí jeho působnosti ve škole a zároveň se mu tento nepříznivý posudek oznámil, aby mohl vytknuté nedostatky odstranit. Učitel, o němž byly po celé decennium podávány uspokojivé zprávy, nabýval práva (pasivního) být volen na vyšší řeholní úřady o čemž mu dal provinciál písemné vysvědčení.

Kdo vyšší studia nedokončil, vyučoval nejprve v nejnižších třídách a teprve po 16 letech kladného působení nabýval výše uvedeného pasivního práva.

V každé koleji býval pro studující mládež zvláštní zpovědník, muž vynikající láskou a dobrotou a bylo-li možno také jeden kněz ustavený jako ředitel ustavičné modlitby. Tyto modlitby se konaly vždy ráno i odpoledne za jeho dozoru v oratoři nebo kostele, v době mezi vyučováním, po deseti nebo dvanácti žácích volených z každé třídy. Tento ředitel modlitby připravoval žáky ke svátostem, poučoval je o modlitbě a ostatních náboženských úkonech. Prefekt školy pečoval o to, aby žáci každý měsíc přijímali svátosti a nejmladší z nich alespoň svátost pokání (Kubíček, 1906).

1.6 Zakládání piaristických škol

Nové školy se měly zakládat vždy podle počtu schopných učitelů. Kde je žádáno o zřízení piaristické školy má se řádu odevzdat kostel přiměřený řeholní chudobě, jakož i škola a dům pro řeholníky společně s knihovnou a zahradou. Rovněž bylo potřeba zajistit piaristům obživu. Piaristé mohli se svolením diecézního

biskupa převzít v každé diecézi školy pro chlapce a v nich vyučovat vyšším vědomostem, latině a řečtině.

Aby řehole mohla být všude zachována měli se nové koleje zřizovat alespoň pro 12 řeholníků. Kolej pro menší počet řeholníků mohl povolit pouze generál.

V každé koleji bylo nutné věnovat část příjmů na knihovnu. O tom kolik se mělo na ni věnovat a které knihy se měli koupit, rozhodoval provinciál se zřetelem na příjmy a potřeby koleje. Rektor koncem svého úřadu odevzdával provinciálovi nebo provinciální kapitule seznam knih, které byly za jeho rektorátu zakoupeny. Tento seznam podepisovali kněží koleje, kterou odstupující rektor řídil. Knihy z knihovny mohli užívat pouze členové koleje s rektorovým svolením. Písemnosti po řeholnících se odevzdávali provinciálu, který je se svými asistenty prozkoumal a důležitější z nich pak uložil v provinciálním archivu (Kubíček, 1906).

1.7 Školní řády

Do škol mohli být přijímáni chlapci ve věku nejméně 7 let. Do školy nesměli být přijati žáci s nakažlivou chorobou nebo svrabem, ani žáci s příliš špinavým nebo roztrhaným oděvem, dokud nebudou alespoň ve vyspraveném a čistém oblečení. Do první třídy měl však být vpuštěn každý schopný žák (Neumann, 1933).

Noví žáci se podrobovali přijímací zkoušce a dle výsledku byli zařazeni do tříd přiměřených jejich schopnostem. Žáky, kteří pro svou chudobu nemohli školu navštěvovat příliš dlouho, svěřil prefekt, učiteli velmi schopnému a horlivému, aby je co nejdříve naučil číst, psát a počítat.

Knihy jež se užívaly ve škole, nesměly obsahovat nic, čím by

mohly kazit dobré mravy žáků (Svátek, 1979).

Žákům nejnižších tříd a i tříd gramatikálních bylo denně určeno odříkávat z katechizmu. Sobota byla věnována výkladu katechizmu a každý den se při vyučování poslední čtvrt hodinu věnovalo náboženství. V neděli a ve svátek se katechizmus vyučoval veřejně v kostele.

Mezi žáky učitel ve škole netrpěl urážky a to ať již slovem nebo skutkem a ani žádné jiné neslušnosti. Při každé příležitosti je však povzbuzoval k ctnostnému životu. Pro zdárné splnění školních prací se učitel na počátku vyučování společně se žáky pomodlil.

Žáky bylo třeba udržovat v bázni Boží. Trest se ukládal jen na rozkaz rektorův. Nikdy se netrestalo na holé tělo. Také vyloučení žáka ze školy musel schválit rektor, který byl opět potřeba při opětovném přijetí vyloučeného žáka. Po všech Svatých a o velikonocích se konaly v každé třídě zkoušky. Žáci kteří uspěli postupovali do vyšší třídy.

Velké prázdniny trvali 15 dní. Jejich trvání stanovoval dle místních poměrů provinciál společně s radou, se souhlasem generála. Mimo tyto prázdniny bývalo volno každý týden jeden den v zimě odpoledne a v létě pak celý den. Žákům bylo zakázáno hrát divadlo, povoleny byly pouze akademie – školní slavnosti (Kubíček, 1906).

Všechny koleje řádu se měli spravovat jednotným řádem. Žáci užívali stejné knihy, takového obsahu, aby se i jejich rodiče mohli vzdělávat (Svátek, 1979). Prefekt dohlížel, aby žáci měli pouze předepsané knihy, jejichž seznam se každý rok sestavoval. Generální kapitula vydávala učební osnovu ve které byl mimo jiné seznam učebnic pro každou třídu.

Rovněž v osnově bylo stanoveno, že se před vyučováním zvoní dvakrát, poprvé půl hodiny před začátkem vyučování, kdy se žáci začali shromažďovat. Prefekt dbal o klid, který žáci neměli rušit. Žáci ve třídách odříkávali z paměti domácí úkoly stanoveným

dohlížitelům (což byli vlastně nadanější žáci té samé třídy). Tito měli jako povinnost zaznamenat případné nedostatky a tyto následně předat učiteli.

Učitel do třídy vstupoval při druhém zvonění a pomodlil se se žáky stanovené modlitby. Provedl kontrolu správnosti dohlížitelovi zprávy a začal vyučovat. Ráno i odpoledne se vyučovalo dvě a půl hodiny. Bylo-li odpoledne volno, bylo dopolední vyučování pouze dvou hodinové. Rovněž v sobotu bylo odpolední vyučování pouze dvě hodiny, kdy poté následovalo pro žáky kázání s modlitbou. Na konci každé části vyučování, poslední čtvrt hodinu, věnoval učitel náboženství. Mimo to při ostatním vyučování měl učitel povzbuzovat žáky ke zbožnému životu.

Na dané znamení vyučování končilo a po předepsaných modlitbách se žáci seřadili a učitelé je odvedli v tichosti, dle tříd, do kostela, dopoledne na mši svatou, odpoledne na zpívanou litanii loretskou. Rovněž z kostela následně žáci odcházeli v pořádku, napřed žáci starší, poté žáci mladší. Cestou domů byli doprovázeni řeholníky k tomu stanovenými (Kubíček 1906).

Ve škole měli být žáci vedeni ke slušnosti, kdy sám učitel jim měl být patřičným vzorem. Proto vstoupil-li do třídy rektor nebo prefekt, anebo ji tito opouštěli učitel se žáky vstal a neusedl do učitelova znamení. Vstoupil-li do třídy sám provinciál, sestoupil učitel z katedry a šel mu vstříc.

V každé třídě byly maximálně dvě oddělení. Při přímém vyučování jednoho, učitel uložil druhému samostatnou práci. Učitel dbal, aby se žáci naučili pěkně a správně psát. Mladší žáci cvičili psaní na linkovaném papíře s dostatečným okrajem na vepisování oprav.

Při probírání klasiků učitel postupoval tak, že napřed přečetl část, kterou chtěl vysvětlit. Žáci četli v tichosti s ním. Po sdělení obsahu přečtené části se následně text rozebíral po jednotlivých

větách se zřetelem na mluvnická pravidla, rétoriku nebo poetiku podle toho ve které třídě se vyučovalo. Učitel upozornil na rčení a vysvětlil místa, která se vztahovala k dějinám nebo mytologii. Nakonec část žákům přeložil. Žáci vše opakovali a byl jim uložen domácí úkol.

Učitel se musel vyvarovat zbytečných výkladů, kterými by chtěl žáky jenom oslnit. Rovněž učitel nesměl soukromě vyučovat, a o to horlivěji se měl žákům věnovat ve škole, aby tito mohli koncem semestru postoupit do vyšší třídy (Kubíček, 1906).

2 Systemizace piaristických škol

U piaristické koleje, pokud to bylo možné, měla být škola o devíti třídách. První tři třídy tvořily školu aritmetiky (kdy tato škola se označuje jako tzv. trivium a další třídy pak jako latinská škola), tři třídy další školu gramatiky (nižšího gymnázia), ve třech třídách nejvyšších (vyšší gymnázium) se pak vyučuje humanitním vědomostem – rétorice, poetice a morální teologii.

2.1 Třídy tak zvané přípravy - trivía

1. třída – (infima legentium, schola legendi) zde se nejmladší žáci učili slabikovat, psát nejprve na tabulku a poté perem. Úkolem učitele bylo aby se žáci naučili abecedu, číst a psát v národním jazyce a dostali základy katechizmu (Hýbl, 1989).

Ráno první hodinu začátečníci slabikovali, po nich četli pokročilejší, totéž se dělo druhou hodinu. Poslední půl hodinu z paměti odříkávali Canisiův katechizmus nebo byli pobízeni ke zbožnému životu.

Odpoledne první hodinu zkoušel učitel nejmladší žáky a starším zadával samostatnou písemnou práci. Druhou hodinu pak kontroloval a opravoval práce a ukládal žákům úkoly, co se mají doma naučit nebo napsat. Poslední půl hodina byla stejně jako dopoledne věnována katechizmu nebo pobízení (Kubíček, 1906).

2. třída – (media legentium, schola scribendi) zde žáci již četli a učili se správně psát národním jazykem a latině. Zde učitel dohlížel, aby žáci již četli dokonaleji v knihách již nejen v národním jazyce, ale tištěné i v latině. Dohlížel na to aby uměli správně psát v obou jazycích, katechizmus a uměli ministrovat v kostele. Ti kteří jím byli uznáni jako schopní postoupit do latinské školy začali se po

Velikonocích učit základy latinské mluvnice (Zemek, 1982).

Dopoledne se první hodinu četlo a druhou hodinu se pak psaly cvičení. Přes poledne žáci museli napsat jedno cvičení. Odpoledne opět první hodinu se četlo a druhou psalo. Na večer doma se ukládalo napsat dvě cvičení a byl-li volný den pak nejvíce cvičení tři (Kubíček, 1906).

Tyto dvě třídy se nazývaly tzv. elementárkami, které byly přípravou ke studiu na gymnáziu. Ve většině případů byli žáci v jedné společné místnosti pod vedení jednoho učitele. K těmto dvěma třídám ještě patřila třetí třída.

3. třída – (aritmética) kde se žáci učili počtům a slohové úpravě. Tato třída však byla časem rozdělena na dvě části. Aritmética minor ve které se pokračovalo ve výuce v tzv. elementárkách, jež byla přípravou na gymnázium a aritmética maior která byla vlastně nastavbovou třídou gymnázia. V aritmetice maior se vyučovalo praktickým dovednostem jako aritmetice teoretické i praktické, psaní dopisů, základům účetnictví pro různé kancelářské a hospodářské úkoly. Proto se dopoledne procvičovaly všechny předepsané úkoly a odpoledne se více věnovalo cviku ve psaní (Zemek, 1982).

Tato třída se otevírala pro žáky kteří buď nemohli studovat na gymnáziu a museli se následně rychle vyučit řemeslu, nebo pro žáky již ukončivší gymnaziální studia. Proto v aritmetice maior bylo možno potkat žáčky ve věku kolem 10 let, ale i kolem 20 let (Bartůšek, 2006).

2.2 Třídy latinské školy (gymnázia)

Třídy latinské školy byly rozděleny do dvou skupin a to první tři do tzv. školy gramatiky a ve třech nejvyšších třídách s pak

vyučovalo humanitním vědomostem, rétorice, poetice a morální teologii.

1. třída – (*infima grammaticae, parvae scholae*, základní třída) zde se vyučovalo základům mluvnice, druhům slov, skloňování a časování a rovněž základním pravidlům větné skladby. Cvičilo se v ministrování a ve psaní. Zpaměti pak citátům z I. části *Canisia*. Žáci již dobře latinsky četli (Zemek, 1982).

Ráno se první hodinu skloňovalo a časovalo, učitel prohlížel v sešitech domácí úkol. Druhou hodinu byl výklad, oprava zadaného školního úkolu z první hodiny a zkoušení. Opět jako vždy poslední půlhodina byla věnována náboženství. Odpoledne první hodinu se psaly stanovené příklady z dopoledne, druhou hodinu byl opět výklad a zkoušení.

Starším se ukládal překlad z mateřštiny do latiny 2-3 vět diktovaného textu, k němuž učitel neznámé latinské výrazy přeložil (Kubíček, 1906).

2. třída – (*media grammaticae, principia*) zde se vyučovalo pravidlům rodů jmen, složených slov, *praeterita* a *supina* sloves, opět hlavní pravidla větné skladby a četly se příklady z listů Ciceronových a z Ovidia. Studovalo se z II. části *Canisia* a pravidelné řecké tvary (Zemek, 1982).

Ráno se v první hodině nejprve nadiktovalo několik řádků mateřském jazyce, kdy následně se tento text překládal do latiny, nebo se z paměti psaly již vyložená latinská mluvnická pravidla nebo příklady. Mezitím učitel opravoval domácí práce. Druhou hodinu byl výklad gramatiky předepsaného autora. Před ukončením byla zadána domácí práce. Odpoledne se první hodinu psala slohová cvičení a učitel opravoval úkol z rána. Druhou hodinu se četl předepsaný autor, cvičila se gramatika, provádělo se zkoušení a zadávala se ze čteného a procvičovaného domácí práce (Kubíček, 1906).

3. třída – (*suprema grammaticae*) pokračovalo se ve výuce větné

skladby, četly se důvěrné listy Ciceronovi, příklady z Valeria Maxima, Vergilia nebo Ovidia. Učilo se jak snadno psát dopisy. Koncem roku psali žáci v mateřském jazyce některé povídky, které jim učitel vyprávěl. Žáci se ve dvou vyšších třídách gramatiky (principii a suprema grammaticae) učili rovněž biblický dějepis.

4. třída – (syntax) zde se již probírala díla takových latinských autorů jako je Cicero, Vergilius, Horatius, Martial, z historie Q. Curtius nebo Sallustius, něco z řeckého jazyka a III. a IV. část z Canisia.

Protože na sebe gramatica a syntax velmi těsně navazovala a částečně se i prolínala bylo pro tyto společné ustanovení provádění denních školních studií. Bylo důležité aby v těchto třídách žáci získali plné znalosti z gramatiky a syntaxe (skladby). Gramatisté měli znát veškerá mluvnická pravidla a ze skladby umět více než principisté. V syntaxi se usilovalo o osvojení čisté latiny. Denně se učila dvě až tři latinská přísloví nazpaměť. Zde bylo důležité, aby se žáci v obou třídách učili z díla Jana Amose Komenského, zejména pak ze spisu Janua linguarum a učili se zpaměti z něho paragrafy (Zemek, 1982).

První hodinu ráno se oběma třídám zadávalo stejné téma, syntaxistům s větším a obtížnějším dodatkem. Pokud jedni pracovali na tématu, vysvětloval se druhým autor, druhou hodinu pak naopak. Mezitím se prováděly opravy úloh a zkoušení. Odpoledne byla první hodina jako ráno. Jedni pracovali na tématu a druhým učitel vykládal, Druhou hodinu následoval výklad autora a zadával se domácí úkol (Kubíček, 1906).

5. třída – (humanitatis, poeticae) zde se v dopoledních hodinách vyučovalo rétorice, odpoledne o básnictví. Probíral se některý z autorů, který o těchto předmětech pojednával stručně, jasně a věcně. Četli se Cicero, Sallustius, Livius, Curtius, některé knihy Horatia a Senecy. Dvakrát v týdnu byl dějepis a zeměpis.

6. třída – (rhetorikae) kde se probírala především rétorika.

Opět tyto dvě třídy na sebe úzce navazovaly a prolínaly se. V poetice se dokončovalo studium v řeči vázané, v rétorice pak ve volné řeči. Prováděly se sobotní recitace, měsíční deklamace a akademie v latinské konverzaci. Žáci se v domácích pracích pokoušeli skládat básně podle vzoru latinských klasiků, sestavovali si různé řeči. Studovali V. část Canisia a řecký jazyk (Zemek, 1982).

Ráno i odpoledne se probíraly a vysvětlovaly historické a básnické spisy, probíraly se řeči Ciceronovi, prováděly se opravy slohových cvičení, zkoušelo se a zadávaly se témata k vypracování (Kubíček, 1906).

2.3 Povinnosti týkající se výchovy a vyučování dalších předmětů

Provinciální kapitula ustanovila, aby studující pro procvičování řeči a pohybů veřejně vystupovali na divadle a to z důvodu nejen toho, že škola vyučovala, ale také proto, že svým způsobem vychovávala, k čemuž měla napomáhat i cvičení v dramatických akcích jako divadelních představeních a řečnických cvičeních. Úlohou těchto akcí mělo být, aby žák byl schopen cvičit a vystupovat před veřejností. Danému úkolu tak měl napomáhat pohyb tanec i zpěv na jevišti (Zemek, 1982).

Provinciální kapitula rovněž nařizovala aby profesor rétoriky jednou do roka složil a s žáky nacvičil jedno drama. Učitelé nižších tříd měli nacvičit jeden divadelní kus a společně jej s nimi v červnu předvést. Při těchto hrách se nemělo užívat národního jazyka. Žáci nižších tříd neměli mít přítom produkci delší než 2 hodiny. Bez povolení provinciála se neměli ve hrách používat látky zamilované, neměli zde vystupovat ženské osoby a aby vetkané mezihry byly slušné a vtipné.

Mimo uvedené skutečnosti měl učitel v povinnostech, aby každý týden věnoval jeden den výkladu katechizmu a opět se připomíná, že by učitel, bez svolení rektora, neměl žáky bít a to především na holé tělo. Učitel neměl nadržovat žákům, ale ke všem se chovat se stejnou láskou. Rovněž tak neměl nechávat žáky po škole, ale všechny společně vést do kostela. K dodržování kázeňského řádu měl být tento řád ve škole neustále vyvěšen.

Kde bylo zvykem vyučovat katechizmus veřejně v kostele, konalo se tak v neděli a o svátcích odpoledne (Svátek 1979). Před tímto cvičením šel prefekt společně s učiteli na dané znamení do kostela, kde se žáci v tichosti shromáždili na místě které bylo jejich třídě určeno. Na začátku cvičení žáci poklekli a 2 z nich následně v mateřské řeči předříkávali určené modlitby a ostatní jim odpovídali. Následovalo pak opakování učiva, které bylo zadáno k naučení a prováděl se výklad nového. Žáci výklad poté opakovali. Celé cvičení nemělo být delší než hodinu. Následovala modlitba přiměřená církevní době. Poté se žáci v tichosti rozcházeli domů (Kubíček, 1906).

Vedle vyučování výše uvedených předmětů - mateřského jazyka, latiny, řečtiny a náboženství, věnovali piaristé značnou pozornost také ostatním vědním disciplínám. Tak v dějepisu se v první latinské třídě probíral Starý a Nový zákon, ve druhé dějiny východních národů a Řeků, ve třetí římské dějiny, ve čtvrté osudy říše římsko - německé, v páté dějiny habsburské monarchie se zvláštním zřetelem k Čechám a Moravě a v poslední třídě se studující seznamovali s církevní historií.

V zeměpise se postupovalo od znalostí všeobecných zeměpisných pojmů a od celkového přehledu Evropy, Německa a Rakouska v nejnižších dvou třídách, ke státům Evropy severní, západní a jižní ve třetí třídě, přičemž se věnovala zvláštní pozornost historickému zeměpisu s ohledem na četbu dějepisců Curtia a

Sallustia. Podobně ve čtvrté třídě se probíralo vše potřebné k dokonalé znalosti Liviových letopisů a vykládalo se o východní Evropě. V páté třídě pak končily výklady ze zeměpisu popisem mimoevropských světadílů.

Na piaristických školách nebyly zanedbávány ani přírodní vědy. O matematice víme, že se jejím základům učili již žáci třetí třídy přípravné školy. Na latinských školách bylo na tomto základě dále budováno tak, aby v páté třídě k tomu ještě přistoupila i algebra. Velký rozkvět přírodních věd v 17. století se zrcadlí v nových osnovách latinských řádových škol, kde od 18. století se vyučuje v první třídě všeobecnému přírodopisu, ve druhé zoologii, ve třetí rostlinopisu a ve čtvrté pak mineralogii (Haas, 1948).

Uvedený školní řád a systemizace škol byli závazné pro všechny piaristické školy. Přesto kvůli odlišnostem jednotlivých provincií a potažmo i kolejí byli tyto předpisy upravovány. Vždy provinciál nebo provinciální kapitula podle potřeby a okolností vydávali nová nařízení. Proto se také prováděly vizitace kolejí každý rok. Při vizitaci byla provedena prohlídka školy a knihovny a dle nálezů byly vydávány potřebné rady a rozkazy. Tímto způsobem pak vznikaly platné nové řady, které byly zevrubnější a místním poměrům a časovým potřebám přiměřenější.

V našich podmínkách bylo mimo jiné stanoveno, že v každé třídě musel být katalog se jmény žáků, aby se na konci roku vědělo, kolik jich bylo a jak prospěli. Rovněž bylo v katalogu zaneseno několik údajů k žákům, jako je datum narození, národnost, vlast, a byl-li urozenějšího původu. Tento katalog následně učitel odevzdával po začátku školy kolem 25. listopadu prefektovi. Rovněž mu před podzimními prázdninami předkládal seznam všech žáků, aby mohlo být v matrice zaznamenáno kdo postoupil výše a kdo ne. Na vhodném místě ve škole byla vyvěšena tabulka, na které bylo napsáno, který

den byl volný a mše se nekonali. V den kdy se konali měsíční zpovědi a přijímání, dával vždy učitel poučení o těchto svátostech.

Hlavní zkoušky se konali vždy 10 dní před podzimními prázdninami za přítomnosti prefekta a rektora. V případě, že rektor se těchto zkoušek nemohl účastnit, vyslal za sebe zkušenou náhradu. To platilo i o velikonočních zkouškách (Svátek, 1979).

Tzv. odpolední volna byla vždy odpoledne před církevními svátky Narozením Páně, letnicemi a Božím Těle. Další volna byla v zimě po celý den ve čtvrtek, nepřipadnul-li nějaký svátek na úterý nebo pátek. V letní době mohlo být volno ve středu, jestliže připadl svátek na pátek, volno ve čtvrtek bylo pak byl-li svátek v úterý, pokud by prefekt z vážného důvodu, se souhlasem rektora, nestanovil jinak.

Prefektům se dále přikazovalo, aby nové žáky přijímal prefekt pouze po provedení jejich přezkoušení. Dle výsledku je pak zařadil do příslušné třídy. Přechází-li žák z jiného ústavu, nesměl být přijat bez vysvědčení a svolení rektora. Všem gymnazistům se zakazovalo nosit meče (Kubíček, 1906).

První znamení do školy se dávalo ráno v půl sedmé, v zimě od Všech svatých do Velikonoc pak ve tři čtvrtě na sedm. Odpoledne pak v jednu hodinu. Prefekt dbal, aby vyučování trvalo vždy dvě a půl hodiny. Bylo-li odpoledne volno vyučovalo se dopoledne dvě hodiny. Prefektovi příslušelo udržovat žáky v kázni a bázni, a dle závažnosti provinění nebo nedbalosti při studiu je tělesně, ale mírně trestat. Rovněž byl nucen dohlížet na učitele, kteří měli povoleno trestat žáky pro menší prohřešky, aby tak činili mírně.

K náboženství bylo stanoveno, že se toto v nejnižších třídách učí v mateřském jazyce, v dalších třídách pak v latině. V době vyučování mohli ministrovat pouze žáci ze tříd aritmetických a legendisti. Při školních mších pak ministrovali žáci i ostatních tříd po pořádku.

V sobotu se opakovalo v každé třídě probrané celotýdenní učivo. V rétorice a poetice se střídali žáci u katedry a s přiměřenými gesty řečnili anebo přednášeli básně. Byl-li v sobotu svátek toto opakování se provádělo den před tím.

Začátkem měsíce se zadával žákům těžší úkol, aby dokázali své znalosti. Úspěšnějším žákům pak učitel uděloval odměny. Každý den se žákům ukládalo vypracování slohového cvičení ve škole v dopolední i odpolední části a následně se ukládalo vypracování třetího doma. Dopolední domácí úkoly žáci plnili v době mezi dopoledním a odpoledním vyučováním. Sešity každý týden prohlížel prefekt, každý měsíc rektor a při roční vizitaci také provinciál. Denně opravoval učitel, bylo-li to možné, všem žákům úlohy a cvičení v sešitech. Při velkém počtu žáků ve třídě opravoval sešity jedné části žáků jeden den, druhé části pak druhý den anebo dával úlohy opravit lepším žákům a dohlížel alespoň na to, aby žáci měli všechny úkoly napsány.

Pro každou třídu připravoval učitel proslovy, jimiž byli na konci roku přivítáni vznešenější hosté. Místo proslovů žáci nižších tříd legendy a scribendy odříkávali katechismus dle zadaných otázek, které si vzájemně dávali a které se učili.

Závažnější provinění trestal prefekt. Než však přistoupil k tělesnému trestu, který směl být nejvíce 4-5 ran, nikdy však do hlavy, zkoušel jiné prostředky. Z tohoto ustanovení vyplývá, že se trestalo až po opakovaných závažnějších proviněních, kdy jiné formy trestu byly neúčinné.

Při hlavních zkouškách, žáci z nižších tříd, přednášeli bez gest, co se z předepsaných knih naučili, jako jsou mluvnické verše, listy, obměny vazeb, starší pak provedli dialogy. Žáci z nejvyšších tříd poesie a rétoriky, uspořádávali akademie, ovšem jen soukromé a bez komických úprav.

Na piaristických kolejích byl také institut domácího učitele

(pomocníka - preceptora), který dle příkladu učitele, se mimo školu staral o žáky, vedl je k učení, dobrým mravům, vodil je do školy a do kostela. Doma jim pak pomáhal při slohových pracích a zkoušel je z probraného učiva. Staral se o nemocné a zajišťoval, aby žáci pod jakoukoliv záminkou nezanedbávali školu. Jednou za týden se přeptával ve škole na chování a prospěch žáka. Také zajišťoval aby se žáci řídili denním domácím řádem.

Tento řád předepisoval, aby preceptor se žáky vyšších tříd mluvil latinsky, dbal aby všichni žáci vstávali ráno v pět hodin, ve volných dnech a ve svátky pak v šest hodin. Po probuzení aby žáci vykonali ranní půlhodinovou modlitbu a od půl šesté (půl sedmé), do doby odchodu do školy, se učili. Také se měli učit po dopoledním vyučování tomu co se učili ve škole. Po obědě měli mít do začátku odpoledního vyučování volno, nebo mohli cvičit na hudební nástroj. Po odpolední škole měl být oddech a pak studium až do večere. Po ní mohli žáci provozovat slušnou zábavu, nejdéle však do osmé hodiny. Po večerní modlitbě byl pak noční odpočinek (Kubíček, 1906).

Jak je z uvedeného vidět piaristický řád patřil k silám protireformačním, které měli nastolit pořádek v našem školském systému po zrušení protestantských a některých městských škol (Svátek, 1989).

Skutečnost, že piaristé vyučovali na svých školách i českým jazykem (což se především týkalo trivia), měla za následek, že byli u prostého obyvatelstva oblíbenější než jezuité. Tomu ještě více napomáhalo veřejné předvádění připravených divadelních představení (tyto se rovněž, sice v daleko menší míře, hráli v mateřském jazyce). Proto je třeba kladně hodnotit, že osvojování latiny a řečtiny probíhalo na základě češtiny.

Jak již bylo zmíněno díky pokrokovosti piaristů, tito odstranili ve svých školách suchopárné scholastické metody jako diktování a učení se z paměti dlouhým a často nesrozumitelným textům. Své

svěřence vychovávali především příkladem. Učitel byl především vzorem pro ohleduplné chování k nadřízeným i podřízeným. Dalším kladem piaristických škol byla jejich tendence proniknout i do těch nejzapadlejších venkovských městeček naší vlasti a dát prvotní vzdělání chlapcům z nejchudších lidových vrstev, pokud to ovšem panská vrchnost povolovala.

Piaristé si uvědomovali, že jejich řád nemůže proniknout všude a proto zamýšleli dokonce zřídit učitelský ústav, který by vychovával budoucí venkovské učitele. Jejich velký ochránce a mecenáš hrabě Althan z Oslavan dokonce navrhoval založit sdružení *Hierrarchia communio*, které by mělo za úkol dosazovat laické učitele na místa venkovských učitelů. Zavedením těchto opatření by se zlepšil nejen špatný stav vesnických škol, ale zároveň by piaristé měli nad těmito školami stálou kontrolu. K tomuto však nakonec nedošlo (Hýbl, 1989).

Mezi další pozoruhodnosti ve výuce na piaristických školách byla snaha zavést na gymnázia vedle již vyučovaných jazyků (latiny, řečtiny, mateřského jazyka češtiny nebo později němčiny) také vyučování dalších živých jazyků (španělštiny, francouzštiny italštiny). Některé školy vynikaly rovněž výukou matematiky, kdy vedle aritmetiky se vyučovalo i geometrii se zvláštním zaměřením na vojenské účely (Zemek, 1981).

Další zvláštností byla i skutečnost, že piaristé již před více než 300 lety požadovali jakési lékařské vyšetření nastupujících žáků. Šlo o jeden z prvních příkladů dnes tak běžných preventivních školních zdravotních prohlídek. Rovněž se dbalo na dobré hygienické podmínky ve třídách (Kubíček, 1906).

Známá byla i náboženská snášenlivost piaristů, kdy do svých škol přijímali i děti nekatolíků – protestantů, českých bratrů a v tehdejší době rozšířených židů (Neumann, 1933).

2.4 Ovlivňování chodu piaristických škol školskými reformami v 18. a 19. století

Práce piaristů byla ovlivňována, tak jako veškeré školství, vydáváním centrálních školských reforem. V průběhu 18. století to byly tereziánské a josefínské reformy, které podstatnou měrou zasáhly rovněž piaristické školství. V této době začaly státní úřady nahlížet na absolventy gymnázií jako na úřednický aparát, tudíž se gymnázium mělo zaměřit více než na jazykové klasické vzdělání (především v latině), na lepší procvičení v národních jazycích, což v našich zemích znamenalo především němčině. Vedle toho měli být vycházející studenti vycvičeni ve vyřizování běžné korespondence, úředních spisů, s kvalifikací zeměpisných a dějepisných znalostí tehdejšího světa. Tyto reformy byly jen ohlasem na nově vznikající šlechtické akademie, s učivem zaměřeným na matematicko technické předměty v doprovodu již tehdy nezbytné francouzštiny.

Před začátkem školního roku 1746 bylo tehdejším provinciálem zdůrazněna nutnost zaměřit se na reálné předměty – mathematicas disciplinas – to je matematiku, fyziku a tzv. reálie (věcné předměty – přírodopis, dějepis).

Stejně se změnil i názor na strukturu tehdejší školy. V této době byly nižší třídy (trivium) označovány jako německé, přístupné všem, latinské školy pak byly přístupné pouze hochům z měšťanských nebo šlechtických vrstev. Selský synek poddanských vrstev se mohl dostat jen do čtvrté třídy (syntaxe). Ke studiu ve vyšších (humanitních) třídách potřeboval dle dekretu z roku 1741 souhlas své nadřízené vrchnosti.

Změnil se však i průběh školního roku. Byl posunut tak, že vyučování začínalo počátkem listopadu a pololetí připadlo na dobu po velikonocích. Délka hlavních prázdnin se prodlužovala, neboť konec školního roku býval po zkouškách v polovině září. V důsledku

těchto intervalů bylo více času na hudbu a zpěv.

Nové reformy se však nezaváděly lehce. Magistři a profesoři vyučující na jednotlivých školách, jak bylo zjištěno se zachovaných archiválií, se málo věnovali těmto zmíněným novým předmětům. Z tohoto důvodu se představení začali věnovat, s větší pozorností, kvalifikaci učitelů.

Řád si o těchto vedl své kartotéky. U každého učitele byly vedeny osobní údaje, postupně i působiště a třída nebo předmět, který vyučoval (Zemek, 1981)

Většímu začleňování nových předmětů do výuky měly přispět reformy piaristy Graciána Marxe, důvěrného rádce Marie Terezie. Jeho reformy podnícené novými myšlenkovými proudy, kladly mnohem větší důraz na reálné předměty. Jejich nejvýznamnějším negativem bylo větší zdůrazňování znalosti němčiny. Jako pozitivum pak opětovné navázání na reformy Jana Amose Komenského a zdůraznění hlubší znalostí Komenského děl, jehož zásady se Marx snažil uvést ve skutek (Zemek, 1982).

Uvedené reformy byly vyhlášeny 12. srpna 1775, ale do praxe byly ve skutečnosti uvedeny až v roce 1777. Těmito reformami byly změněny počty tříd a odděleny od sebe původní příprava a gymnázium. Z původní přípravy (trivia) se v Mikulově, jako hlavní provinciální škole, v rámci reformy stala čtyřletá normální (hlavní) škola, která svým čtvrtým ročníkem měla nahradit dosavadní zde existující nadstavbové aritmetické třídy. Z reformní úpravy bylo nutné rovněž zavést přípravnou třídu pro ty, kteří přecházeli na gymnázia. Dosavadní počet šesti gymnaziálních tříd byl snížen na třídy pět (tři třídy gramatikální a dvě humanitní). Redukce se tak týkala pouze humanitních tříd (Zemek, 1982).

Takto nově vzniklé gymnázium mělo třídy nazývané 1. grammatica infima - principia, 2. grammatica media - gramatika, 3. grammatica suprema - syntax, 4. classis humanitatis – rétorika, 5.

chassis rhetorices et poeses – poetika, kdy jak je vidět se obě poslední humanitní třídy původního šestitřídního gymnázia, spojili v jednu. První tři třídy patřili do tzv. nižšího gymnázia, následující dvě třídy pak do tzv. vyššího gymnázia (Novotný, 2006).

I nadále hlavním předmětem zůstávala latina, v našich zemích tak nebyla němčina preferována. V tom byl smysl latinských škol, že tato doba ve školách pozdější germanizaci neznala. Řečtině se začalo vyučovat ve druhém pololetí principie. Dalšími předměty jejichž vyučování se neustále prohlubovalo byly matematika, přírodopis, dějepis zaměřený především na dějiny rakouské monarchie, a zeměpis. I v těchto nových předmětech se ukládalo především mluvit latinsky.

Pokud jde o příslušnost k ústavu, dostávali žáci od tereziánských dob bezplatně tzv. attestatum jako doklad o výsledcích studia. Dosud neexistovala stupnice k vyjádření výsledku klasifikace.

S ohledem na snížení počtu tříd došlo ke snížení nákladů rodičům. Avšak počet tříd byl omezen pouze na nadané hochy a na studenty, kteří nebyli z venkova. Příliv těchto studentů byl bržděn a tito žáci se povětšinou dostávali jen do gramatikálních tříd, aby se následně rychleji vyučili některému z řemesel. Tímto se reformy snažily jakýmsi násilným pokusem omezit nával do úřednických povolání a zmenšení počtu příslušníků v zemědělských, řemeslnických a technických povoláních. Již od roku 1752 se mělo dávat pozor, aby se do latinských škol nedostali neschopní hoši, zvláště byli-li chudí, kteří by si nemohli opatřit potřebné knihy.

Aby tato nařízení byla dodržována, byla gymnázia zapojena do správního aparátu, kdy jejich řediteli se stávali krajští hejtmani, jenž měli za povinnost docházet k závěrečným semestrálním zkouškám. Jejich zástupci ve funkci místoředitelů mohli být významní činitelé z duchovenstva (Zemek, 1981).

Nastala také úprava známkování. Nehodnotil se pouze výsledek zkoušky, ale i píle, výkon a chování. Od roku 1746 bylo vyjádřeno hodnocení stupnicí *praeclare*, *laudabiliter*, *male*, *pessime*, kdy již z uvedených slov můžeme usuzovat na hodnocení jako výborný, ledabylý, špatný a nejhorší z dosažitelného. Roku 1764 byla zavedena třístupňová klasifikace pomocí velkých a malých písmen. Užívala se písmena A – *amplissimus* (výborný), M – *malus* (špatný), D – *debillis* nebo *deterior* (slabý). Přitom výborný student měl u svého jména zapsané velké A, průměrný student pak malé a, velká písmena M a D označovala výrazné nedostatky ve znalostech daného studenta.

V důsledku marxových reforem se roku 1778 opět změnila klasifikace. Známkování studijního úsilí jednotlivých studentů zahrnovalo čtyři složky *mores* – chování, *talentum* – nadání, *profektus* - pokrok, *applicatio* - píle a na místo dosavadního způsobu klasifikace byly používány číslíce od jedné do tří. Jednotlivé známky mohly být doplněny i slovním upřesněním v podobě *eminenter* – výtečně, *fere* – větším dílem, *ad huc* – stále ještě. Hodnocení *eminenter* bylo spojováno pouze se známkou jedna.

K hodnocení je ještě potřeba uvést, že studenti byli v jednotlivých třídách rozděleni zpravidla do tří oddělení podle úrovně svých znalostí. Tyto oddělení se označovala jako *Classis I*, *II*, *III*. *Classis I*. Zahrnovala nejlepší studenty dané třídy.

Známky studenti získávali v jarním a podzimním zkouškovém termínu, tj. před Velikonocemi a na konci srpna a počátku září. Zkoušky byly písemné i ústní a probíhaly za účasti veřejnosti, rodičů, představitelů města a před zkušební komisí. Po jejich zakončení následovalo slavnostní vyhlášení výsledků (Novotný, 2006).

Úspěchy ve studiích měly být zaručeny podporou žakovské ctižádostivosti, což u studentské klasifikace na piaristických školách

představovalo, že se premiantům udělovaly odměny, jako třeba na mikulovském gymnáziu to byly od roku 1774 pamětní medaile s portrétem Marie Terezie a na vysvědčeních se uváděl i popis a nadání studenta.

Jak již bylo uvedeno, v době před tereziánskými reformami, bylo povoleno využívání tělesných trestů, ale sami piaristé si toto právo omezovali. Tereziánské reformy povolovali po vyčerpání běžných prostředků použít karceru (uzavření žáka ve škole) a důtek. Tělesně trestat směl stále pouze prefekt po prošetření věci a zralé úvaze.

Josefínské reformy znamenaly, že se kladl větší důraz na praktičnost. V latině se pěstovala především konverzace, tedy výuka latiny byla zaměřena na aktivní znalost a výuka řečtiny na pasivní znalost. Znalost a studium obou klasických jazyků podporoval Josef II. před ostatními předměty což souviselo s dobovým návratem k antice. Přesto se v dekretech z roku 1781 kladl důraz na zeměpis, přírodopis, rakouské dějiny a mateřštinu a zdůrazňovala se výchova před vzděláváním. Reformy zavedly závaznost jednotného plánu pro všechny typy škol a tedy i pro školy piaristické. Toto opatření však již dlouhodobě u piaristů fungovalo. Jejich učební plány byly platné pro všechny školy spadající pod řád (Zemek, 1981).

Další reformou, kterou procházela soustava školství, byla reforma z roku 1807/1808, jejímž autorem byla F.J.Langer. Důležitým opatřením zde bylo zavádění odborných učitelů do tříd, místo jednoho dosavadního v každé třídě, kdy toto opatření platilo v období 1808-1818. Odborní učitelé měli za úkol učit přírodní vědy, matematiku, zeměpis a světové dějiny. Vzhledem k tomu, že se následně nedostávalo vhodných sil, systém odborných učitelů se neprosadil a od školního roku 1819/1820 se zaváděl opět systém jednoho třídního učitele. Latina se již nevyžadovala u přijímací zkoušky a začínalo se jí učit až v první gymnaziální třídě, řečtině

pak až ve třetí třídě. Dalšími předměty které se na gymnáziích vyučovaly byly zeměpis, dějepis, matematika a přírodopis (Zemek, 1981).

Dále se vývojem školské reformy z roku 1808 opět měnila klasifikace, kdy na konci každého ze semestrů udělovali učitelé žákům společnou známku tzv. ex moribus – z mravů, kterou hodnotili jejich celkový prospěch, chování a uplatňování znalostí ve výuce. Mimo to byly jednotlivými známkami hodnoceny i jednotlivé předměty. Škála hodnocení jednotlivých předmětů pak vypadala takto eminenter – velmi dobrý, jedna – dobrý, dva – průměrný, tři – zaostalý či špatný. Ve školním roce 1819/1820 došlo k začlenění ještě jednoho stupně a to accedens ad eminentiam – přibližující se velmi dobrému výkonu (Novotný, 2006).

Od školního roku 1818/1819 byla na gymnáziích zavedena čtvrtá gramatikální třída a tak se z pětiletých gymnázií tereziánských a josefínských reforem stala gymnázia opět šestiletá. Poté se šest gymnaziálních tříd dělilo na nižší gymnázium které bylo tvořeno pouze čtyřmi gramatikálními třídami (I.,II.,III.,IV. grammaticae) a na vyšší gymnázium tvořeného všemi šesti třídami. Zde se však přesto, že toto gymnázium obsahovalo všechny třídy gramatikální tak i humanitní, třídy jmenovali podle původních názvů a to 1. třída – parva, 2. třída – principia, 3. třída grammatica, 4. třída – syntax, 5. třída – poesis a 6. třída – rhetorica.

U některých ústavů byla vytvořena ještě vyšší studia než gymnaziální, kdy se jednalo o filozofické ústavy. Stalo se tak v Bílé Vodě (1751-1786), v sídle provinciátu v Mikulově (1808-1849), Litomyšli (1802-1849), Českých Budějovicích (1804-1815) a Brně (1808-1820) (Svátek, 1979).

Předmětem učení na těchto ústavech bylo vyšší studium, které bylo mimo jiné rozděleno do dvou ročníků. První se nazýval logika a druhý pak fyzika. V prvním se vyučovalo, kromě náboženství, latiny,

zeměpisu a dějepisu, především teoretická filozofie jako logika, metafyzika (nauka o bytí) a matematika, ve druhém pak fyzika místo matematiky a praktická filozofie. Do těchto ústavů se mohli dostat pouze ti studenti, kteří ukončili s vynikajícím prospěchem nejvyšší třídu gymnázia (Zemek, 1982).

Jak vypadal učební plán takového gymnázia nám ukazuje následující tabulka č. 1

Filozof. studium

Předmět	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	I.	II.
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	2
Latina	11	11	9	9	10	10	2	2
Řečtina	-	-	2	2	2	2	-	-
Matematika	2	2	2	2	2	2	7	-
Zeměpis, Dějepis	3	3	3	3	2	2	4	5
Filozofie	-	-	-	-	-	-	4	5
Fyzika	-	-	-	-	-	-	-	8
	18	18	18	18	18	18	19	20

(Zemek, Mikulovská sympozia XI., 1982, s. 39).

Revoluční rok 1848 přinesl pronikavé změny ve školní organizaci. Byly zaváděny školské reformy K. S. Amerlinga. Ministerstvo kultury a vyučování tohoto roku vydalo nařízení o tom, že samostatné filozofické ústavy se mají připojit ke gymnáziím jako sedmá a osmá třída a to hned na počátku nového školního roku 1848/1849. Tímto mělo nižší gymnázium tvořit ucelený celek (společně se čtyřtřídní hlavní školou), připravovat ke studiu na vyšším gymnáziu a reálkách, které byly novým typem šestitřídních středních škol, zaměřených především na praktické činnosti se všeobecným zaměřením. Byly rovněž nižší a vyšší. Nižší stupeň

byl dvou nebo čtyřletý, připravoval pro praktický život a zároveň byl průpravou pro stupeň vyšší který byl tříletý. Žáci kteří postupovali do vyššího stupně absolvovali pouze tři ročníky stupně nižšího. Vyšší gymnázium mělo začít naplňovat poslání jako přípravu na univerzitu. Teprve v těchto letech přestala být latina těžištěm vyučování a národní jazyk se objevil jako samostatný předmět, u nás především němčina. I tak měla čeština na piaristických gymnáziích své místo, byla většinou nepovinným předmětem a v letech 1856-1868 pak povinným (Kovaříček, 1989).

Vlivem těchto reforem byl ve školním roce 1848/1849 naposledy otevřen druhý ročník filozofií. Novinkou bylo, že osmitřídní gymnázia byla vyčleněna z veřejné správy, přičemž krajský hejtman přestal být jeho ředitelem. Tím se stával rektor koleje. Na tohoto také přešla pravomoc dosavadního prefekta.

Starší důraz na výchovu studentstva se projevil v nových osnovách tím, že při klasifikaci a hodnocení studentů se používalo ještě prostředků na podporu ctižádosti a píce jako tomu bylo v dřívějších dobách. To znamenalo například, že studenti až do roku 1866, ve druhém semestru seděli dle výsledku svého prospěchu z prvního semestru a při hodnocení prospěchu byl k tomuto ještě učiteli připojován shrnující posudek.

Při vyučování na nových typech gymnázií se zvedl počet hodin vyučování a zvýšil se důraz na reálie. Své znalosti získané během studia měli absolventi nově předvést na zavedené maturitní zkoušce, která se poprvé konala na konci školního roku 1849/1850 kdy, již místo druhého ročníku filozofií existovala osmá třída (Zemek, 1982).

Pro názornou ukázkou toho co se přesně a v jakých počtech hodin učilo na nových osmitřídních gymnáziích nám poslouží tabulka č. 2, platná pro období po roce 1848 v Mikulově

Tabulka č. 2, rozvrh učebních předmětů po roce 1848

Předmět	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	2
Latina	8	6	5	6	6	6	5	5
Řečtina	-	-	5	4	4	4	5	6
Němčina	4	4	3	3	3	2	3	3
Zeměpis a Dějepis	3	3	3	3	4	3	3	3
Matematika	3	3	3	3	4	3	3	-
Fyzika	-	-	3	-	2	-	-	3
Přírodopis	2	2	-	-	-	-	-	-
Fil. Propedeutika	-	-	-	-	-	-	2	2
Celkem s nep. p.	22	20	24	24	25	24	24	24

(Zemek, Mikulovská sympozia XI., 1982, s. 40).

Vlivem nových školských reforem začaly být četné piaristické školy na území česko-moravsko-slezské provincie převáděny do státní školské správy. Mimo těchto reforem byly jako hlavní důvody toho, že piaristé končili na mnoha místech, jejich hmotné a finanční starosti, které měli při udržování velkého počtu kolejí, rezidencí a jejich škol (Svátek, 1989). Dále to pak byly dva nové státní zákony, kdy první stanovil, jak ji bylo uvedeno, zvýšení počtu tříd na středních školách na osm a v důsledku toho rovněž nastala potřeba většího počtu profesorů.

Druhý zákon nařizoval, aby uvolněná učitelská místa na všech vyučovacích ústavech, veřejných či soukromých, byla obsazována veřejnou soutěží, které se mohli účastnit jak světští tak i duchovní učitelé a profesori, ovšem plně kvalifikovaní pro učitelskou práci. Tím pádem se i na církevní ústavy dostávali světští profesori a učitelé, kteří ovšem stáli v daleko volnějším poměru vůči řádovému přestavenému školy a tím nepřímo učinili průlom do dosud jednotné

a přísně ukázněné stavby piaristického školství (Haas, 1948).

Zákon také žádal, aby kandidáti gymnaziálního učitelství měli splněno tříleté univerzitní vzdělání. Z tohoto důvodu v letech 1850-1870 na pražské filozofické fakultě studovalo téměř 40 piaristů. Bohužel v téže době však zemřelo 50 činných piaristických profesorů a učitelů, tudíž počet připravených kandidátů nedostačoval ani k doplnění vzniklých mezer v učitelských sborech. V důsledku tohoto následně v letech 1873-1874 přešly i čtyři hlavní ústavy (Mikulov, Litomyšl, Kroměříž, Praha) naší provincie do státní správy. Mezi poslední a hlavní důvody ukončování činnosti piaristických škol, byla nastanuvší politická situace po roce 1849, která donutila mnohé piaristy k přechodu do státní školské služby (Svátek, 1989).

3 Historie piaristických škol v českých zemích

V předchozí části bylo uvedeno, že koleje a rezidence vznikaly v českých zemích od roku 1631. V této části je uveden stručný historický vývoj jednotlivých sídel piaristů a jimi provozovaných škol v těchto sídlech. Část je rozdělena nejprve na Moravu a Slezsko z důvodu prvního příchodu piaristů právě na Moravu a dále pak na část Čechy. Přesto, že Morava byla první, větší rozvoj a s tím spojené větší budování škol probíhalo v Čechách. Jednalo se nejen o klasická piaristická gymnázia, ale i o nový typ škol jako byly reálné školy. Větší množství informací bude sděleno u významných kolejí, týkajících se především Mikulova, Lipníku a Prahy.

3.1 Morava a Slezsko

3.1.1 Mikulov

Jak již bylo uvedeno Mikulov se stal vůbec první mimo italskou a zaalpskou kolejí. Vznikla z popudu kardinála Františka z Ditrichsteina, majitele mikulovského panství a v době příchodu piaristů, hlavy zemské správy Moravy. Kardinál se osobně znal se zakladatelem řádu Josefem Kalasanským, se kterým se setkal na studiích v Římě. Již v roce 1629 začal kardinál vyjednávat se zakladatelem řádu o možnosti ustavení nové koleje právě v Mikulově. Přes nesčetné překážky se mu podařilo s Josefem Kalasanským dohodnout a příchod prvních tří piaristů na Moravu se tak následně uskutečnil dne 2. června 1631. První piaristé byli umístěni do budovy špitálu při dnešním kostele svatého Jana Křtitele a ihned začali s výukou (Haas, 1948).

Převzali pod své vedení václavský seminář, který byl při chrámovém kostele sv. Václava a loretánský seminář zřízený při Loretě u kláštera kapucínů. Seminaristů u sv. Václava bylo deset tzv. vokalistů a od těchto bylo požadováno provádění figurální hudby v kostele při mších a nešporech. Seminaristů z Lorety bylo devět a tito se věnovali kostelnímu zpěvu.

Vzhledem k potřebě místa bylo nutné postavit novou budovu koleje včetně gymnázia. Součástí každé koleje měl být především kostel předaný řádu, poté knihovna a zahrada. Výstavba nových kolejí podléhala schválení generální kapitulou v Římě a proto ihned následující rok byly do Říma odeslány plány na výstavbu koleje, noviciátu, semináře a škol. Tyto projekty byly pravděpodobně dílem italského architekta Andrea Erna. Plány byly schváleny a následně v červenci roku 1632 byl položen základní kámen koleje. Nedlouho po začátku stavby začaly finanční potíže, které následně vyřešil sám kardinál (Zemek 1981).

Budovy se stavěly do tzv. kvadratury (čtverce), byly tvořeny arkádami na pilířích a podle jednotlivých částí dvou a tří patrové. Vzhledem ke třicetileté válce, úrovni tehdejších pracovních postupů a často i finančním potížím, byla stavba koleje a přilehlých objektů hotova až v roce 1683. Tímto rokem však nekončí stavební činnost v koleji. Postupem doby přicházejí přestavby, s ohledem na požadavky především piaristy provozovaných, škol (Neumann, 1933).

Na počátku byl největší brzdou rozvoje gymnázia nedostatek učebnic. Proto si některé učebnice piaristé v Mikulově tiskli sami. Mezi nejznámější patří Komenského *Janua linguarum*, nebo učebnice základy aritmetiky. Co se týká knihovny, tak ta byla zařízena především z odkazu kardinála Ditrichsteina, z jehož pozůstalosti piaristé převzali odkázanou jeho soukromou knihovnu.

Ve vybudované zahradě byl v roce 1746 vybudován velký divadelní sál pro veřejné předvádění deklamací, naučených

divadelních her a hudebních vystoupení, v nichž mimo jiné společně se studenty, vystupovali václavisté a loteristé ze seminářů. Rovněž se postupem doby přestavoval i kostel a jeho chrámové varhany. Stalo se tak postupně v letech 1757-1763. Těmito stavebními úpravami skončily přestavby na mikulovské koleji. Při přestavbách byla rovněž obnovována, nebo vytvářena umělecká díla, ať jde již o sochařskou výzdobu nebo nástěnné fresky.

Rozvoji mikulovské komunity napomáhala Ditrichsteinova hmotná donace (veřejné darování majetku), kterou jeho nástupci postupně ještě navýšili. Kolej v roce 1756 vlastnila dvůr ve kterém bylo umístěno 12 ks krav, 8 koní a drobné zvířectvo a k tomu i 112 gvantů polí, 7 malých luk a 9 čtvrtí vinic. Navíc ročně dostávali, dle horenského práva, obilný a vinný desátek a v kapitálu 11.000 zlatých.

Co se týká počtu členů řehole bylo již uvedeno, že v roce 1631 byli v Mikulově umístěni tři. Následujícího roku byl generál řádu nucen poslat dalších šest. Původní kardinálův předpoklad byl, že v koleji bude celkem dvanáct řeholníků na základě finančních rent. Vzhledem ke štědrosti dárců však tento počet neustále narůstal. V průběhu 17. století byl počet duchovních obvykle čtrnáct, v poslední třetině století překročil počet dvaceti. V 18. století počet neustále stoupal, kdy v roce 1735 jich bylo třicet pět. V 19. století se počet udržoval v rozmezí dvacet až dvacet šest řeholníků až do roku 1860, kdy začal úpadek celé provincie. V roce 1873 zůstalo pouze sedm duchovních, v roce 1879 zbyli již pouze čtyři, v roce 1907 pouze tři. Ve 20. století působili v koleji jen dva kněží a to až do násilné likvidace řádů v roce 1950 (Zemek, 1992).

Pokud se týká školství tak piaristé v Mikulově za dobu svého působení vedli nižší a vyšší gymnázium, nižší reálku, hlavní školu, mimo to ještě václavský a loretánský seminář a v letech 1808-1849 také filozofický ústav. Gymnázium bylo roku 1873 předáno do státní

správy, kdy někteří piaristé na něm zůstávají působit již pouze jako učitelé (Svátek, 1979).

3.1.2 Strážnice

O uvedení piaristů do Strážnice jednal majitel panství hrabě František de Magnis od poloviny roku 1632 prostřednictvím kardinála Ditrichsteina a biskupa Grammaye s generálem řádu. Biskup Gramay psal generálu řádu „V místě je bývalý pikardský sbor, kterému málo nebo nic neschází k dokončení budovy klášterní. Pan hrabě chce doplnit zdi porušené válečnou zkázou, takže přes léto bude celá stavba jistě provedena. Během zimy dodají se okna s celým vnitřním vybavením a nábytkem a tak se stane stavba způsobilá k obývání na jaře“ (Zemek, Bombera, Filip, Piaristé v Čechách na Moravě a ve Slezsku 1631-1950, 1992, s. 36). Stavební práce se rozběhly plnou silou a již v listopadu 1632 bylo vše připraveno pro příchod prvních řeholníků. Tito do přestavěných prostor přišli dne 6. února 1633. Krátce po jejich příchodu se rozběhly další stavební práce na přestavbě v řádovou kolej, jež byla ukončena pravděpodobně v roce 1635.

Zde je třeba ještě vzpomenout, že hrabě Magnis původně vyslovil přání, aby jeho panství bylo zasvěceno katolické církvi, ale mělo se tak stát nenásilnou cestou. Poněvadž zpočátku bylo všeobecně piaristů málo byly do města pozvány jiné řády (jezuité, dominikáni, františkáni). Tito však veřejně prezentovali, co jim hrabě nakázal, že nemohou a nesmějí nikoho nutit k obracení se ke katolické víře. Tímto však utvrdili nekatolické sebevědomí lidu a ten se postavil proti misionářům. Méně odvážní pak odcházeli z města. Aby se město nevytlidnilo nechala vrchnost uzavřít městské brány, aby nikdo nemohl z něho utéci a nešikovné misionáře propustila.

Magnis dobře věděl, jak se piaristé osvědčili v nenásilném získávání lidu ke katolické víře, čehož následně využil (Pajer, 2000).

Stejně jako i jiné řádové koleje byla tato postavena do kvadratury spojené s kostelem. Součástí byla zahrada rozdělená na dvě části. Jedna sloužící jako hospodářská, druhá vedoucí ke koleji. Před hlavním vchodem do kostela stála budova latinských škol, přiléhající až ke kostelnímu zdivu. Zbytek dvora byl obehnán klášterní zdí. Další přestavby kostela, koleje a škol probíhali v polovině 18. století kdy byly započaty v roce 1742 a přes finanční obtíže byly ukončeny roku 1771 (Neumann, 1933).

Do života piaristické koleje jako menšího ústavu velmi zasahovaly události jež Mikulov v tak velké míře nepoznal. V 17. století kromě vpádu Tatarů v roce 1663, kdy došlo k vypálení Strážnice a také k zdevastování a hospodářskému podlomení panství, to byly rovněž morové rány. V 18. století to pak byly prusko – rakouské války. V té době trpěl nejen řád, ale i jeho školy.

K obživě řeholníků zřídil hrabě František Magnis nadaci (fond, jehož finanční prostředky jsou věnovány na dobročinné, kulturní nebo vzdělávací cíle), která však nebyla přesně formulována. Především v dobách válek, kdy na město těžce dolehly jejich útrapy, se řádu nedostávalo financí. Rovněž nástupci hraběte Magnise již nebyli tak štědrí. Proto v roce 1660 byla ustanovena nadace pouze pro osm řeholníků ve výši 800 zlatých. Následně v roce 1713 byla navýšena pro dvanáct řeholníků ve výši 1.200 zlatých a v roce 1723 bylo přidáno dalších 100 zlatých. Vedle tohoto kolej v roce 1756 vlastnila tři malé louky, tři achtle vinohradu, 4.094 zlatých kapitálu a dostávala ročně dotace 25 sáhů palivového dříví, obilí a piva.

K počtům duchovních můžeme uvést, že v roce 1677 jich bylo deset a následně po celé 18. století se jejich počet pohyboval kolem dvanácti. Po reformách v roce 1873 se počet snížil na pět a v roce 1875 zde zůstali pouze tři a to vlastně až do doby násilné likvidace

v roce 1950 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Ve Strážnici byly piaristy provozovány trivium, nižší a vyšší gymnázium do roku 1850, pak jen nižší gymnázium. Trivium změněno na hlavní školu od roku 1777 (Svátek, 1979).

3.1.3 Lipník nad Bečvou

Příchod piaristů do města je spojen s osobou kardinála Františka z Ditrichsteina, který získal Lipník v roce 1622 po konfiskaci Jiřímu Bruntálskému z Vrbna. Do města přišla první skupina tvořená novicmistrem Joannesem Batistou a S. Thecla Constantini a dalšími osmi novici 28. října 1634.

Kardinál se zavázal vydržovat lipnickou kolej, kdy dávky k vydržování byly vydávány z knížecích důchodů podle potřeby a úřad kardinálovi pouze posílal seznam vydaných věcí. Jelikož však neexistoval nadační list, byli piaristé v Lipníku odkázáni na libovůli vrchnostenských úředníků. Toto si kardinál uvědomoval a proto zavázal své dědice v závěti, aby odváděli ročně koleji v Lipníku 1000 zlatých a vydržovali ji až do výše dvaceti osob.

Dědic Maxmilián z Ditrichsteina 23. prosince 1640 stvrdil piaristům, že jim bude každý rok tato částka vyplácena ve dvou termínech po 500 zlatých. Navíc jim bude vrchnostenská kancelář vydávat i 60 měřic pšenice, 50 věder vína, každý týden sud piva z týnského pivovaru, 10 kop kaprů a dříví kolik potřebují. Také se zavázal opravit jejich dům, kostel a školy.

Piaristé měli v Lipníku bydlet v prostorách bývalého bratrského domu, který se pro tyto účely opravoval. Než byla renovace dokončena, přebývali provizorně v sousedním zámku. Do svého nového působiště se přesunuli 19. listopadu 1634 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Pro skromné začátky prostory domu jednoty bratrské vyhovovaly, ale bylo zřejmé, že nebudou stačit, jakmile piaristé rozvinou svou činnost. V letech 1637 – 1641 proto došlo k přestavbě těchto prostor. Roku 1641 byla stavba dokončena, ale piaristům stále nevyhovovala, proto se členové dohodli na další přestavbách.

V letech 1660 – 1670 byly kolejní budovy zcela přestavěny za ekonomické pomoci knížete Maxmiliána z Ditrichsteina. Základní kámen nové koleje byl položen 19. května 1660. Práce byla na dva roky přerušena v roce 1663 za tureckého nebezpečí, kdy v této době byla již téměř polovina stavby hotova. Na stavebních pracech se podíleli i samotní piaristé, také díky jejich nadšení byla stavba pro 30 osob za deset let vybudována z poměrně skromných finančních prostředků. Postupovalo se tak, že jedna část staré budovy po druhé se bořila a hned po odbourání části traktu se budovala nová.

Po dokončení koleje čekal piaristy další velký úkol – stavba nových školních budov. Místo ke stavbě věnoval roku 1671 kníže a dovolil vést zeď školy přímo do knížecí zahrady. V následujícím roce se začalo stavět, kníže slíbil potřebný materiál ke stavbě za odsloužení mší svatých. V roce 1674 byla hotová celá budova a byly zbořeny budovy staré školy. Na jejich místě pak byla založena květinová zahrada.

V letech 1740–1741 byla postavena vedlejší školní budova, pak rozšířena o další trakt, čímž vznikla celá školní kvadratura. V tomto objektu byla škola, noviciát, knihovna, oratorium a byty řeholních kleriků i jejich žáků. Kolej zůstala následně v podstatě beze změn, až do ukončení činnosti piaristů v Lipníku (Neumann, 1933).

Zahrada bývala pýchou každé piaristické koleje, sloužila nejen k rekreaci a pěstování květin pro kostel, ale i jako místo pro tělesnou práci piaristů. V neposlední řadě vydatně pomáhala k doplnění nadačních dávek. Už roku 1668 byly vyměřeny a srovnány zahradní cesty. Aby zahrada dostala tvar čtverce, byly zakoupeny

v roce 1670 další pozemky, kterými protékal potok, a o rok později rektor koleje vyprosil na knížeti polovinu jeho zahrady. V roce 1687 pak dokoupil další část pozemku za 500 zl. Zahradu částečně ohradil zdí v roce 1675. Celá zahrada byla ohrazena v roce 1701.

Školy zahájily svou činnost až roku 1636 v nejnižších třídách. Vyšší nebyly otevřeny pro nedostatek žáků. Švédská okupace v letech 1642 a 1645 přerušila školní činnost. Velký rozkvět nastal až po skončení třicetileté války, kdy byly postupně otevírány školy od roku 1654 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Učilo se triviu a ve dvou třídách gramatikálních. Postupem času, jak byla budována kolej, přibývalo žáků i tříd. Bylo otevřeno celé nižší čtyřtřídní gymnázium. Od roku 1674 měly lipnické piaristické školy plných 9 tříd až do roku 1777.

Po ukončení plného gymnázia je v Lipníku do roku 1824 nižší gymnázium a hlavní škola. Po roce 1850 postupně ubývalo žáků i pedagogů, nižší dvoutřídní reálka, na jejíž provoz obec přispívala, zanikla roku 1870. Piaristům zůstala pouze obecná škola, která jimi byla do roku 1873 udržovaná jako soukromá (Svátek, 1979). Kolej v Lipníku se pak stala kolejí penzistů a poslední z nich ji opustili v roce 1884.

3.1.3.1 Noviciát v Lipníku nad Bečvou

Lipnická škola požívala zvláštní úctu pro existenci tamního noviciátu, který působil v Lipníku bez přerušení 250 let, po počátečním působení v Mikulově (1631–1633) a ve Strážnici (1633–1634) (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Největší význam měla kolej v Lipníku jako místo noviciátu, kde byli kvalifikovanými řádovými pedagogy připravováni na své působení a budoucí učitelské povolání kandidáti ze všech krajů Moravy, Slezska, Čech a z rakouských a německých zemí. Tímto noviciátem tak v 17. a 18. století prošla většina řádových členů.

Při přijímání kandidátů nebyl směrodatný stav ani majetek, ale

vztah a schopnosti pro pedagogickou práci. Stanovil pro uchazeče dvouletou zkušební dobu. Během ní si měl kandidát uvědomit, zda mu řád i s jeho přísnými pravidly vyhovuje a jestli je bude schopen dodržovat. Mimo to se již měl připravovat pro školní praxi: vzdělával se v ozdobném i správném psaní, v aritmetice, latině, filologii, v umění básnickém a řečnickém, později v řečtině. Přijati mohli být jen uchazeči s dobrými mravy, výslovností, vzděláním a zdravím. Každý se měl snažit získat úplné vzdělání, zvláštním studijním zálibám řád nebránil (Kubíček, 1906).

Za řeholní výchovu noviců odpovídal novicmistr, jímž měl být vždy zkušený řádový kněz starší 35 let. O stavu noviciátní koleje v Lipníku se zachovala zpráva vizitátora P. Petra a Nativitate B.M.V., který navštívil Moravu v roce 1638. Po vizitaci řádových domů napsal generálovi řádu následující:

“Byli jsme v Lipníku čtyři dny. Dům jsme shledali pro výchovu noviců velmi vhodný jak pro osamocení, ježto je mimo hradby města, tak pro zdravý vzduch – tam je totiž před všemi ostatními místy velmi zdravý, a konečně proto, že je tam rozsáhlá zahrada a k volnému použití jsou zahrady knížecí s našimi zahradami související. Všechny novice jsem jednotlivě vyslechl, shledal jsem je všechny (jak tehdy bylo vidět) veselé, pokojné, skromné, pokorné, oddané modlitbě a toužící po dosažení vrcholu duchovní dokonalosti.“ (Musilová, stránky města Lipník nad Bečvou, 2.12.2006)

Ve čtyřicátých letech 17. století bylo noviců málo, protože řád procházel krizí, situace se zlepšila roku 1656, kdy došlo k jeho obnově. Řád se začal rychle rozvíjet a zlepšoval se i stav noviciátu v Lipníku. Po celou dobu fungování noviciátu byli piaristé velmi přísní při výběru kandidátů a propouštěli novice s nevhodným chováním nebo nějakým fyzickým defektem.

Tou dobou byl také vydán jednotný studijní řád pro celou provincii, který velkou měrou přispěl k rozvoji vědecké a školské

činnosti piaristů, a zároveň byly vydány nové předpisy pro přijímání noviců. Koleje piaristů byly v té době středisky duchovní kultury a vzdělanosti širokého okolí. Při přijímání nových uchazečů měli přednost kandidáti, kteří uměli česky i německy, ostatní se museli druhý jazyk doučit. Klád se důraz na fyzická a duševní cvičení a kontrolování mravní bezúhonnosti a nezkaženosti noviců. Ti byli přidělováni jako pomocníci jednotlivým učitelům, provinciál pravidelně prováděl vizitace a dělal poznámky o jejím průběhu. Na konci 17. století již existovalo tolik zájemců o vstup do piaristického řádu, že noviciátní kolej v Lipníku nestačila a proto byla část noviců umístěna v koleji ve Staré Vodě (Bombera, 1977). Obě koleje navzájem dobře spolupracovaly.

Nová nařízení pro výchovu noviců a jejich přijetí do řádu byla vydána v roce 1726. Podle nich musel kandidát obstát ve zkoušce konané většinou v sídle provincie, zkoušení museli být všichni uchazeči. Během 18. století měli přednost kandidáti s hudebním vzděláním a hudebníci. Komise vydala uchazeči vysvědčení o této zkoušce a kandidát ji přinesl do noviciátního domu. Poté kandidát složil přísahu a byl postupně zasvěcován do řádového života a vychováván.

Když novicové přišli do koleje, složili přísahu, že jim nejsou známy žádné překážky přijetí do řádu. Nejméně deset dní byli ponecháni ve světském šatě, mezitím byli seznámeni se svým budoucím stavem. Pak následovala obláčka (přijetí do řeholního řádu), při níž dostali řádové jméno a stali se novici. Po dvou letech studia, z nichž každý byl ukončen zkouškami, byli připuštěni k profesi (řádový slib), kterou skládali v Lipníku do rukou rektora.

Po profesi odcházeli klerikové nejméně na dva roky do jiného piaristického domu a pokračovali ve studiu. Teprve po dalších třech letech tzv. druhého noviciátu mohli být samostatnými učiteli. Po uplynutí deseti let působení na nižší škole mohl být učitel pověřen

učitelskou funkcí na latinských školách jako magistr nebo profesor.

Lipnickou kolejí prošli novici mnoha národností. Většina jich přišla v průměrném věku 20 let, někdy i starší. Často se však stávalo, že přišli novicové velmi mladí, takže museli mít dispens (úlevu od zákonného opatření, prominutí) od řádového generála, aby směli složit profesi, k níž byl potřebný věk alespoň 16 let (Bombera 1950).

Na počátku 19. století dostali piaristé povolení otevřít nová gymnázia, ale chyběly jim učitelské síly. Proto František I. nařídil piaristům přijmout každoročně o 16 noviců více než obvykle (po dobu sedmi let od roku 1804), kteří byli udržováni na státní náklady. Kolej v Lipníku těmto novicům nestačila a proto byl otevřen noviciát v Benešově (Bartůšek, 1995). V tomto století se počty noviců velmi měnily. Do 20. let jich bylo hodně, pak všichni odešli po prvním roce studovat filozofii do Litomyšle, noviciát v Lipníku byl na čas uzavřen. Ve třicátých a čtyřicátých letech nebyli noví uchazeči přijímáni nejprve z důvodu přebytku řádového dorostu, později pro nejistou dobu. Tak se počet noviců stále snižoval a piaristé nebyli schopni dodat dostatečné množství řádových bratří pro všechny koleje a školy provincie. V šedesátých letech se noviciát znovu zaplnil a v zavládl zde čilý život, ale ani tento zvýšený počet kandidátů však již nestačil k udržení všech řádových škol. Docházelo k předávání škol do státní správy. Po školských reformách, které tento stav zapříčinily, nebyli řádoví bratři schopni naplňovat své poslání. Proto v roce 1870 rozhodl provinciál Laurentius Zink a S. Francisco, že v se další novici do Lipníku přijímat nebudou.

Když se v roce 1870 uprázdnil lipnický noviciát a v roce 1872 byla zrušena reálka rozhodla se majitelka panství kněžna Gabriela z Hatzfeld-Wildenburgu, že nadešla vhodná doba ke změně znění nadace a převedení koleje do jejího vlastnictví. Během následujících

čtrnácti let docházelo ke zdoluhavým jednáním, během nichž se olomoucký arcibiskup snažil podpořit oživení noviciátu v Lipníku. Tato snaha však nevyšla a tak nakonec souhlasil se změnou nadace. V roce 1884 zřídila dcera posledního Ditrichsteina, odvolávající se na práva dědičky zakladatelů, v koleji kaplanství, vyplatila olomouckému arcibiskupovi 40 000 zlatých a piaristy donutila k opuštění koleje i města. Stalo se tak údajně proto, že kolej neplnila poslání, kvůli kterým byla založena. V tomto roce byla kolej zrušena. 28. října 1884 opustil Lipník poslední piarista, přesně na den 250 let od jejich příchodu do města (Musilová, stránky města Lipník nad Bečvou, 2.12.2006).

3.1.4 Moravský Krumlov

Kníže Gundakar z Lichteinsteina zamýšlel uvést piaristy do Moravského Krumlova. Od roku 1637 činil vše proto, aby mohla být kolej ve městě zřízena. Po odsouhlasení provinciálem se následujícího roku 1638 začalo s výstavbou koleje. Vzhledem k válečným stavům však došlo k přerušení stavby a teprve v roce 1640 kníže znovu pozval provinciála, aby s ním projednal dokončení stavby a úpravu interiérů. Postupně však došlo mezi knížetem a provinciálem k rozchodu v názorech na vzhled koleje, kdy každý ze zúčastněných trval na svém názoru. Přesto pak kníže nechal provést některé úpravy dle provinciála. V roce 1645 vtrhli do města Švédové a zdevastovali město včetně koleje tak, že piaristé v roce 1647 z města odešli. Nakonec v roce 1658 došlo k právnímu zániku koleje.

Vzhledem k uvedeným problémům piaristé ve městě nezřídili žádnou školu (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

3.1.5 Kroměříž

Zakladatelem kroměřížské piaristické koleje byl biskup kníže Karel z Lichteinsteina. O jejím zřízení se začalo uvažovat již v roce 1683, ale k její realizaci bylo přistoupeno až v roce 1687, kdy byla sepsána fundační listina s povinnostmi piaristů a rovněž s výškou hmotného zajištění jež činila 26.000 zlatých. K tomuto biskup přidal zahradu vně areálu obehnaného zdí a do péče předal kostel sv. Jana Křtitele (Balcárek, 1989).

První piaristé byli umístěni v budovách zaniklé johanitské komendy (Svátek, 1989). Jak je patrné z předcházejícího nepotřebovali piaristé nový kostel. Zato však bylo nutné vybudovat kolej a školní budovy. V roce 1688 tak byl položen první kámen obytné budovy. Ve stejném roce byl v koleji zřízen, za financování biskupa, bezplatný internát pro dvanáct chlapců, kteří se kromě školního studia měli věnovat studiu vokální a instrumentální skladby. Roku 1694 byl položen základní kámen k novým budovám škol. V roce 1696 byla již k dispozici nová budova koleje a škol, vedle nichž se pomýšlelo na stavbu hudebního semináře.

Vybudovaný areál neměl dlouhého trvání. Od třicátých let 18. století se konaly přípravy na výstavbu nové školní budovy, která byla následně realizována v letech 1737 až 1768 (Svátek, 1989). Současně s ní a kostelem sv. Jana Křtitele byla budována nová kolej. V roce 1836 byly způsobeny na kostele i budovách koleje velké škody požárem, jež byly postupně odstraněny.

I kroměřížská kolej věnovala mimořádnou péči zahradnictví a ovocnářství (jako perličku lze uvést, že místní duchovní vysadili u zahradní zdi 250 zákrsků, které zeď výškově nepřerůstali, aby tak jejich ovoce nedráždilo chutě kolemjdoucích) (Neumann, 1933).

Veškerá architektura Kroměříže stejně tak i stavby piaristů a zámecké zahrady na nichž se piaristé také podíleli, jsou v dnešní

době pod ochranou kulturního dědictví UNESCO.

K počtům členů řádu působících v Kroměříži lze uvést, že sem přišli první čtyři piaristé v roce 1687, v roce 1723 měla kolej dvanáct členů. Mimo to bylo semináři dvanáct zpěváků a dvanáct platících konviktorů (studentů dostávajících stravu a výchovný dozor). V roce 1753 vzrostl počet duchovních na patnáct, v roce 1780 na dvacet, v roce 1796 se počet snížil na jedenáct. Za Josefa II. klášter strádal, ale podařilo se mu obtíže překonat. V roce 1856 se mluví o jedenácti členech (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Školy v Kroměříži měly vynikající úroveň, kterou jim ještě zvyšovaly hudba a divadlo, tedy dvě disciplíny, které po mnoho století charakterizovali život kroměřížské piaristické komunity. Jako školy zde byly provozovány trivium, vyšší a nižší gymnázium, po reformách roku 1777 pak hlavní škola, nižší reálka, opět vyšší a nižší gymnázium a Lichtensteinův hudební seminář. Školy následně převedeny v roce 1873-1874 do státní správy. Mimo uvedeného byl u koleje otevřen domácí teologický ústav pro vzdělávání piaristů (tzv. juniorů). Kolej zanikla roku 1879 (Svátek, 1979).

3.1.6 Stará Voda

Do Staré Vody stejně jako následně do Příboru povolal piaristy olomoucký biskup Karel z Lichteinsteina. Tento zde v roce 1688, u známého poutního místa Svaté Anny, vybudoval velký kostel a pro tento potřeboval nějakou církevní správu. Vzhledem k jeho zkušenostem se založenou kolejí v Kroměříži, obrátil se s potřebnou nadací na piaristy. Dvanáct piaristů zde mělo sloužit především přicházejícím poutníkům, školní práci se zde piaristé měli věnovat až na druhém místě. Po dojednání potřebných dokumentů, přišli první piaristé do Staré vody v roce 1690 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Příchozí prozatím obývali dřevěný dům, ale brzy po jejich příchodu v roce 1692 se začíná se stavbou koleje, jako obvykle již ve známé kvadratuře. Autorem projektu byl známý císařský architekt Giovanni Remcala. Celá stavba koleje se protáhla, přes nepřejícnost libavských farářů, odpor venkovského lidu vůči nově ukládaných robotních břemen při stavbě koleje, až do roku 1700. Po výstavbě koleje a dostavbě zdiva zahradní části, se zde již žádné další přestavby neprováděli (Bombera, 1977).

O tom kolik piaristů přišlo původně do Staré Vody nevíme. Po dokončení škol se však počet duchovních zvýšil na počet dvanáct jak bylo, fundační listinou biskupa Karla, stanoveno. V 18. století se pak počet piaristů zvýšil na osmnáct, což však vyvolal požadavek na vyšší počet zpovědníků v dobách letních poutí, kdy se podalo dvanáct až třináct tisíc přijímání a během roků se sloužilo až vysoko přes 3000 mší. Po ukončení školské činnosti piaristů po sedmdesátých letech 19. století, zůstávají piaristé ve Staré Vodě jen jako duchovní správci farnosti, obvykle pouze v počtu dvou osob. Své působení pak ve Staré Vodě ukončují v roce 1921, kdy budovy předávají olomouckému arcibiskupství (Zemek, Bombera, Filip, 1992). Bohužel začleněním Staré Vody do vojenského prostoru Libavá, došlo v poválečné době, do odchodu v roce 1990, k devastaci veškerých památek tehdejší sovětskou armádou.

Ke školní činnosti piaristů ve Staré Vodě lze uvést, že po jejich příchodu, zde otevřeli tzv. trivium a pouze první třídu nižšího latinského gymnázia fungující v období 1695 – 1774 (Zuber, 1989), poté roku 1777 tyto třídy převedeny na hlavní školu. Mimo to zde působil pomocný noviciát, který ukončil svou činnost v roce 1829. Ve školním roce 1869/1870 byla hlavní škola převedena na školu obecnou, jež zaniká v roce 1879. Poté již nastupuje pouze duchovní správa (Svátek, 1989).

3.1.7 Příbor

Rovněž zakladatelem další a ne poslední koleje byl biskup kníže Karel z Lichteinsteinu. Na svém biskupském statku Hukvaldy chtěl zřídit kolej a proto roku 1692 začal vyjednávat s provinciálem o možnosti jejího zřízení v Příboře. Jednání nebyla jednoduchá a protáhla se do května 1694, kdy se magistrát města s provinciálem dohodl, že město odevzdá piaristům na náměstí dům a kostel sv. Valentina, dokud si nepostaví vlastní. Dále jim byla udělena výsada vařit pivo v místním pivovaru. V témže roce, na jeho počátku, byla biskupem Karlem vyhotovena nadační listina s vloženým kapitálem 24.000 zlatých. Z jeho výnosů a úroků ve výši 1.200 zlatých mělo být vydržováno dvanáct duchovních. Dům i s kostelem byly piaristům předány 20. května 1694. Svou činnost začali piaristé pak na počátku června.

Po svém příchodu dostali piaristé stavební areál, kde se ihned začalo s přípravou a vlastní stavbou koleje. Stavba byla přes mnoho obtíží dokončena v roce 1700, když byla již částečně užívána v roce 1699. Budova škol však neodpovídala potřebám a tak bylo přistoupeno ke stavbě nové, jejíž stavba byla ukončena v roce 1716.

Do Příboru v roce 1694 přišli čtyři členové řádu. V roce 1711 a v období let 1753-1759 měl klášter třináct až patnáct duchovních. V roce 1780 tvořilo komunitu třináct členů, kdy čtyři se věnovali hlavní škole, další škole zpěváků, dále zde působil kazatel a katecheta. Tato struktura se zachovala až do konce století s proměnným počtem duchovních v rozmezí pěti až devíti (Chobot, 1995).

V roce 1777 došlo jak již bylo dříve řečeno k rušení některých latinských škol a toto se dotýkalo i Příboru. Císařským nařízením na počátku roku 1806 bylo gymnázium v Příboře opět obnoveno. Opět císařské nařízení z roku 1829, uvedené v účinnost roku 1832,

ukončilo další etapu gymnázia. Město však volalo po znovuoobnovení gymnázia a proto byl od roku 1839 zřízen doplňovací gymnazijní fond. Částka ve fondu byla v roce 1857 celkem více než 30.000 zlatých a tak začalo jednání o znovuootevření. Po dalších četných darech společně s prvotní fundací biskupa dosáhl fond výše 81.300 zlatých a tak po výnosu ministerstva kultury a vyučování, mohlo gymnázium začít opět fungovat na počátku školního roku 1858/1859. Ani nyní však pro piaristy nenastala klidná doba. Po dalších školských reformách roku 1874 předávají školy do státní správy a z města roku 1875, po odprodeji budov, odcházejí (Genserková, 1995).

K piaristy provozovaným školám lze uvést, že vedli nižší gymnázium, vyšší pak od roku 1716 a dále s přestávkami jak je výše uvedeno. Po reformách, od roku 1777, také hlavní školu. Po znovuoobnovení gymnázia v roce 1858, se jednalo pouze o nižší reálné gymnázium a hlavní školu (později obecnou školu) (Svátek, 1979).

3.1.8 Bílá Voda

Olomoucký kanovník, jako majitel velkostatku Bílá Voda, hrabě Jakub Arnošt z Lichteinsteinu uvedl piaristy do Bílé Vody především jako protireformační sílu. Poprvé začal jednat o zřízení bělovodské koleje v roce 1714. Již v roce 1715 se začalo pracovat na plánech koleje, ale vzhledem k právním problémům bylo založení koleje s gymnáziem ustaveno zakládací listinou až v roce 1724, s kapitálem ve výši 24.000 zlatých. Hrabě Jakub Arnošt následně věnoval kus své zahrady na stavenišť koleje fundované pro dvanáct osob. Stavba koleje je hotova 1727, kdy se začíná posléze i s výukou.

Stavba koleje byla opět kvadraturou, kdy ovšem zde je rozdělena vnitřním traktem na dvě obdélníková nádvoří. Jeho

architektem byl patrně biskupský stavitel Felix Antonín Hammerschmid z Nisy. Za budovou byla, k této připojena, okrasná i užitková zahrada. Mezi vymoženosti koleje patřil v ní vybudovaný vodovod. Byl zde postaven nový kostel, který byl dobudován v roce 1777 a následně zasvěcen Navštívení Pany Marie. S výstavbou koleje byl budován i pěvecký seminář, čímž se stala Bílá Voda hudebním centrem Slezska, neboť se zde dbalo na výuku hudby a školní divadlo (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Dobrá vývoj koleje byl přetržen první slezskou válkou a po válce, posunem státních hranic, jejím umístěním na samé státní hranici. Další problémem bylo úmrtí zakladatele a převzetí dědicem Otto Karlem Salmem, který však neměl již tolik pochopení pro piaristy. Dalším problémem byla pak další válka tzv. bramborová z let 1777-1778, kdy byl odveden i rektor koleje.

Zpočátku obývalo klášter původně osm duchovních, kdy v roce 1735 se zvýšil jejich počet na dvanáct a v roce 1748 na patnáct. Největšího rozmachu se dočkal v 80. letech 18. století, kdy nastává vrchol hudební slávy koleje. Mimo řádové bratry zde bylo stipendiováno několik světských hudebníků. Na konci 80 let pak nastává rychlý úpadek nejen hudebního semináře, ale především gymnázia, kam rok od roku chodí stále méně žáků. Po převedení škol do státní správy zůstávají v Bílé Vodě následně pouze dva duchovní starající se o pouze o farnost, řízenou piaristy do roku 1921 (Zuber, 2001).

Ze škol od roku 1727 v Bílé Vodě působili trivium a nižší gymnázium, vyšší až do roku 1829. Po roce 1829 zde zůstala pouze hlavní škola, jež v roce 1872 přešla do státní správy. Mimo to zde od počátku škol působil pěvecký seminář a to až do roku 1818 a v období 1751-1786 pak filozofický ústav. Tento je po vpádu Napoleona v roce 1814 obnoven jako piaristický juniorát filozofů, který končí v roce 1828 (Svátek, 1979).

3.1.9 Bruntál

Díky nabytí věhlasu bělovodské koleje a všeobecně piaristů, se do této koleje vypravil velmistr řádu německých rytířů František Ludvík, jemuž patřilo bruntálské panství a který chtěl zřídit gymnázium v Bruntále. Nadační listina z roku 1730 stanoví částku 24.000 zlatých na výstavbu kostela a koleje, i k vydržování čtyř duchovních. František Ludvík pak společně s bruntálskými měšťany uvedl v roce 1731 první čtyři piaristy do Bruntálu. Posvěcení dostali i od panovníka císaře Karla VI. Mezi jednu z podmínek přijetí dětí do škol v Bruntále, bylo u nich dovršení osmého roku věku a absolvování dvou ročníků v místních školách (Gymnázium Bruntál, 1996).

Piaristé byli v roce 1731 umístěni do soukromého domu a ještě téhož roku se započalo s výstavbou nové koleje. Na tuto se zavázala vrchnost obstarat zednické a tesařské práce. Úspěšné počátky stavby však zpomalila smrt zakladatele velmistra Františka Ludvíka. Jeho nástupce Klement August Witelsbach neměl tolik pochopení pro Bruntál, takže snížil subvence a nakonec přenechal piaristům nedokončené budovy. Následně byla část budov dostavěna v roce 1735 a tak došlo k přemístění piaristů do nových budov. Rovněž bylo nutno dobudovat nový kostel jehož výstavba se také díky snížení investic protahovala. Stavby tak byly úplně dokončeny až v roce 1752. Architektem nové koleje byl jako v případě Bílé Vody Felix Antonín Hammerschmid z Nisy.

Po prvních čtyřech piaristech následně přišli do Bruntálu další, takže se jejich počet do roku 1780 zvyšuje celkem na třináct osob. Poté se počet piaristů snížil a v roce 1787 zde bylo pouze devět duchovních. Tento počet se udržoval s malými změnami až do postátnění škol v roce 1871. Poté zde zůstalo jen několik piaristů starajících se o pobožnosti. Kolej úplně zanikla v roce 1904, kdy

zbytek řeholníků opouští město (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Od počátků vyučování v roce 1731 zde bylo zřízeno gymnázium (v letech 1732-1752 jen nižší, poté 1752-1777 pak i vyšší). Po tereziánských reformách piaristé spravují hlavní školu v letech 1777-1871, k níž byla následně přičleněna v letech 1850-1871 nižší reálka. Poté v roce 1871 byla škola pod vedením piaristů zrušena a nahrazena státním nižším gymnáziem (Svátek, 1979).

3.1.10 Hustopeče

V době pronikavých tereziánských reforem přišli piaristé na popud měšťanů do Hustopeč. V roce 1755 byla císařovně zaslána žádost o povolení zřídit latinské gymnázium ve městě. Tehdejší majitel Hustopeč kníže Josef Václav Liechtenstein nepodpořil tuto snahu financemi, ale požádal olomouckého biskupa aby fundaci napomohl. Protože nebylo často povolováno zřízení další školy v blízkosti jiné (Mikulova), byla přímluva biskupa nutná. Biskupská konzistoř nebyla tomuto příliš nakloněna a podala o tom císařovně zprávu. Tato však rozhodla jinak a v roce 1756 povolila vznik škol v Hustopečích. Byla jí však stanovena podmínka, že ve městě bude působit pouze šest duchovních. Rovněž nashromážděná částka 18.000 zlatých neměla být konečná a měla být zdvojnásobena (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Piaristé do města přišli v roce 1757 a provizorně se usídlili v domě Františky Rudolfové. Ihned po jejich příchodu do města se začalo s výstavbou menší koleje tzv. rezidence. Původní plán však počítal, jak bylo pro piaristy typické, se stavbou normální koleje ve kvadratuře s kostelem uprostřed. Nakonec bylo za pomoci měšťanů vybudováno jedno křídlo. Město na stavbu ochotně poskytlo pozemek i se zahradou a také dovoz veškerého stavebního materiálu. Stavba

byla dokončena v roce 1770. Vedle rezidenční budovy a školy byla vybudována ovocná zahrada, jejíž areál byl obehnán cihlovou zdí. Přestavby na zdejší rezidenci nebyly prováděny (Hustopeče, Dějiny města, 1972).

K počtům duchovních můžeme říci, že zpočátku byla naplněna fundační smlouva pro šest kleriků. S vývojem doby bylo duchovních od roku 1830 jen pět. Vzhledem k reformám si piaristé sami uvědomovali, že v místě neplní své poslání a proto v roce 1866 ukončili v Hustopečích svou činnost (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Ze školské činnosti byla od příchodu do města hlavní snaha vyučovat v triviu s přípravou na nižší gymnázium rovněž zde zřízené a fungující v letech 1757-1777. Gymnázium bylo ještě částečně obnoveno v letech 1819-1822, ale bez valného úspěchu. Po roce 1777 následuje pouze hlavní škola a to až do uzavření rezidence v roce 1866 (Svátek, 1979).

3.1.11 Kyjov

Již v roce 1744 byla královským městem Kyjov podána, k císařskému dvoru, žádost o zřízení piaristických škol ve městě. Díky druhé slezské válce, která věci nepřála, byla věc na dlouhou dobu odložena. Ke zřízení koleje v následné době bylo potřeba k odkazu Dominika Františka Jurovského v hodnotě 6.000 zlatých doložit další finance, které přislíbilo dodat město. Teprve poté svolil provinciál k nové žádosti o zřízení koleje. Marie Terezie vydala následně souhlas v roce 1758. V konečné koncesi z roku 1759 pak svolila k působení pouze šesti piaristů ve městě, kteří by vyučovali v nižším gymnáziu (Vratislavská, 2000).

První piaristé do města přišli v roce 1760, kdy byli uvedeni do provizorního ubytování, než byla vybudována nová kolej na

předměstí. S její výstavbou se započalo v roce 1764 a kolej se školní budovou byla dobudována v roce 1780. Vedle dvojpatrové budovy koleje stál kostel svatého Jana Nepomuckého. Velký požár roku 1806 zničil budovu koleje. Tato byla následně obnovena především díky pomoci okolních panství.

Komunita v Kyjově nebyla velká, zpravidla pak pětičlenná. Tento počet se jen velmi málo měnil. Na malou Kyjovskou kolej dopadaly veškeré obtíže (politické, sociální, ekonomické i církevní) okolního světa více než na ty větší (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Školy pod vedením piaristů fungující v Kyjově byly od počátku trivium s nižším gymnáziem v letech 1760-1777. Po zrušení gymnázia pak jen hlavní škola. V roce 1868 bylo obnoveno nižší gymnázium fungující pod správou piaristů do jejich odchodu z města v roce 1888 (Svátek, 1979).

3.1.12 Brno

K úplnému výčtu působení piaristů na území současné České republiky nemůžeme zapomenout na Brno, přesto, že zde nikdy nebyla založena piaristická kolej či rezidence. Piaristé působili v Brně od roku 1809, kdy přednášeli na diecézním filozofickém ústavu logiku a fyziku. Ústav byl umístěn v klášteře minoritů. Českou piaristickou provincií zde tak zastupovali nejlepší profesori. Již v roce 1820 však piaristé toto pracoviště opouštějí (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

3.2 Čechy

3.2.1 Litomyšl

Dobré zprávy o školách piaristů přivedly držitelku litomyšlského panství baronku Frebonii Herulu z Pernštejna k myšlence založit kolej v Litomyšli. Po konzultaci s kardinálem Ditrichsteinem, za podpory a schválení pražským arcibiskupem Arnoštem z Harrachu, se v roce 1640 dohodla s provinciálem o příchodu piaristů do města. Téhož roku byla zřízena nadace ve výši 1.595 zlatých pro dvanáct řeholníků (Bartůšek, 2003).

Následujícího roku 1641 a to 30. května byl položen základní kámen k výstavbě nové koleje. Plány na tuto stavbu vytvořil mikulovský architekt Andrea Erna, kdy s ním následně nebyla baronka spokojena. Proto pozvala z Prahy architekta Simoneho. Další potíže jako bylo odmítnutí odprodání domu zámeckým hejtmanem, vedly k nutnosti projekt opět přepracovat tak, že mohl obsahovat pouze tři křídla kvadratury (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Následně stavba pokračovala a roku 1643 byla kolej otevřena. Hned po jejím otevření, následujícího dne, město i kolej padla do rukou Švédů. Po ukončení třicetileté války bylo možno vykonat potřebné úpravy a povykoupení hejtmanského domu v roce 1676 byla stavba kolejní kvadratury dokončena v roce 1678 (Bombera, 1990).

Pro velkou významnost kláštera a jeho škol bylo na počátku 18. století přistoupeno k nové výstavbě všech budov. 6. srpna 1715 byl položen nový základní kámen, areál škol byl dokončen na konci roku 1716 a celá stavba pak v roce 1720.

Po požárech v letech 1735 (kostel) a 1742 (školy) byly provedeny obnovy těchto budov. Stejně tak po požáru v roce 1775 (kostel a část areálu). Mimo požáry byly provedeny opravy

v následujících letech a to zejména 1814, 1892, 1894 a 1913.

Školy byly také několikrát přestavovány a to kvůli požárům a vlastním potřebám. K jejich architektonickému stylu je známo, že místnosti byly sklenuty pruskými plackami a chodby se vyznačovaly valenou klenbou (Neumann, 1933).

Základní dohody vyžadovaly pro kolej dvanáct duchovních, ale bohaté a četné dary umožnili později jejich počet zvýšit. V 17. století se původní počet takřka neměnil, v 18. století pak se počet pohyboval mezi čtrnácti a dvaceti řeholníky, v 19. století se tento stav udržoval. Po převzetí gymnázia pod státní správu dochází k úpadku řádu ve městě a v roce 1900 jsou zde již pouze dva řeholníci. Řád jako takový končí ve městě opět násilnou likvidací v roce 1950 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Litomyšl proslula právě svými školami, výukou a zvláště pak v pozdější době svým filozofickým studiem, o čemž nám krásný příklad podává především ve svých knihách Alois Jirásek (F.L.Věk). Ve městě pak působili od svého vzniku trivium, vyšší a nižší gymnázium do roku 1873, kdy gymnázium přechází pod státní správu, po reformách hlavní škola od roku 1777 a v letech 1802-1849 filozofický ústav (Svátek, 1979).

3.2.2 Slaný

Kolej založili bratři, vyšehradský kanovník Ferdinand Leopold Bennon z Martinic a jeho bratr pozdější český královský místodržící Bernard Ignác z Martinic. V roce 1658 společně jednali s provinciálem o založení nové koleje na svých panstvích. Po založení fundace pro dvanáct řeholníků mohl být položen základní kámen nové koleje (Bartůšek, 2003).

Stalo se tak 19. dubna 1659 na rumišti a na prázdném prostoru

po osmi domech, jež byly zničeny za třicetileté války. Následujícího roku byly dostavěny tři křídla kvadratury. K těmto byl do roku 1674 dostavován kostelík Panny Marie. Pro finanční potíže nástupců Martiniců bylo ze strany samotných piaristů vynaloženo mnoho peněz na dobudování čtvrtého křídla kvadratury, které bylo dokončeno až v době kolem roku 1730. Přední část budov sloužila koleji, zadní trakt byl vyhrazen školám. Kolej měla dvoupatrové rizality (části zdiva mírně vystupující z průčelí po celé výšce budovy), členěné průčelí ukončené štítem a arkádovým loubím v přízemí. V roce 1795 došlo k požáru budov a k jejich částečným opravám. Poté v roce 1807 k opravě úplné.

Řádoví učitelé se do nové koleje nastěhovali v roce 1666. Do té doby sídlili u děkanského kostela, kde rovněž vedli své školy. Do kolejních staveb se školy přemístily až v roce 1714. Při koleji existovala rozsáhlá knihovna, do které odkázali své knihovny Rudolf Vojtěch Radnický a děkan Kryštof Seifert (Neumann, 1933).

K provozu koleje byla v prvních letech fundace ve výši 1.300 zlatých, k níž přibilo 100 zlatých ze mší. Tato suma byla v roce 1683 navýšena na 2.000 zlatých. Řeholníci byli osvobozeni od daně z piva. V roce 1675 piaristům, hrabě Ignác z Martinic, věnoval prostor za městskými hradbami jako kolejní zahradu, v jejíž hospodářské části se piaristé se značným úsilím věnovali ovocnářství pro jeho výnosy pro kolej

V roce 1663 se počet řeholníků ze tří zvýšil na šest. V roce 1711 zde bylo čtrnáct duchovních, v roce 1780 jich bylo jedenáct, v roce 1814 pak čtrnáct kněží. Po reformách, předávání škol do státní správy a po jejich uzavření se piaristé věnovali pastorační činnosti do svého odchodu z města roku 1887 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Školy, které piaristé ve Slaném vedli, byly zpočátku trivium, vyšší a nižší gymnázium v letech 1658-1777, od roku 1777 hlavní

škola a později i hudební škola, v letech 1807-1832 opět vyšší gymnázium, od roku 1858 nižší gymnázium, které roku 1878 přešlo do správy města (Svátek, 1979).

3.2.3 Ostrov nad Ohří

Na základě fundace Anny Magdaleny ze Sachsen-Lauenburgu, rozené hraběnky z Lobkovic z roku 1660 (Bartůšek, 2003), přišli piaristé do Ostrova v roce 1666, kdy původně bydleli na místní faře. Kolej jako taková se začala stavět roku 1670 jako jednopatrová budova projektanta a stavitele Orsiniho. Tato byla následně dokončena roku 1671. Samozřejmostí bylo, že její součástí byla budova školy. Ke koleji byl v roce 1674 dobudován kostel Zvěstování Panny Marie.

V Ostrově nedocházelo k žádným velkým přestavbám koleje. Pouze v roce 1697 došlo k výraznému rozšíření nemovitostí a knihovny, jež byla přemístěna do větších prostor. Již v té době obsahovala více jak 3 tisíce svazků (Neumann, 1933).

Do Ostrova původně přišli pouze tři řádoví učitelé. Poté se dle nadace pohyboval počet duchovních kolem dvanácti, třinácti osob jako tomu bylo v roce 1682. V roce 1711 měla kolej 18 členů. V roce 1753 se počet duchovních snížil na dvanáct, později, v roce 1767, stoupl tento počet na dvacet jedna. S malými změnami se stav udržel až do roku 1840 kdy kolej měla 16 kněží. Tento počet se dále snižoval a v roce 1858 zde bylo pouze šest členů. V roce 1848 došlo vlivem rakouských zákonů k uzavření koleje. V roce 1863 byla sice znovu otevřena, ale toto netrvalo příliš dlouho a v roce 1876 došlo k úplnému zániku škol. Zůstala zde pouze duchovní služba a o rok později piaristé Ostrov opustili úplně (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Zpočátku byly řádem spravované školy v Ostrově trivium, vyšší a nižší gymnázium do roku 1780. Poté piaristé spravovali hlavní školu od roku 1777 a nižší gymnázium od roku 1780, jež bylo následně roku 1848 zrušeno a znovu obnoveno v roce 1863. Tyto školy byly ve správě řádu do roku 1876 (Svátek, 1979).

3.2.4 Kosmonosy (Mladá Boleslav)

Hrabě Heřman Jakub Černín z Chudenic držitel panství, do kterého Kosmonosy patřily, pozval v roce 1687 na panství piaristy, kterým chtěl světit již deset let opuštěný kostel sv. Kříže a gymnázium. Po dohodě hraběte s provinciálem byla v roce 1688 podepsána fundáční listina s „věčnou“ fundací pro osmnáct členů řádu. Mimo to měli piaristé pobírat ročně v naturáliích 60 pytlů ječmene, 20 pytlů pšenice a 50 věder piva. Na základě jednání byl vybrán pro kolej a školy prostor v blízkosti zámku a vytvořen projekt v obvyklé kvadratuře spojené s kostelem (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Základy nové koleje byly položeny v roce 1688. Téhož roku do města přišli první řeholníci. Přes obtíže s realizací projektu a provádění oprav ve stavbě byla budova koleje a škol dokončena v roce 1694. Kolejní budova byla jednopatrovou. Jižní křídlo za kostelem mělo nalevo hlavní portál a na nárožích dvě věže.

K areálu patřil samozřejmě i prostor zahrady. Zde byl stejně jako u budov, autorem projektu Francesco Ceresola dle italských vzorů. Po dobu trvání koleje v Kosmonosech se tato neměnila (Neumann, 1933).

V roce 1786 byla kolej na základě císařského dekretu z roku 1784 přemístěna do tehdejšího krajského města Mladá Boleslav, kde byl tamní minoritský klášter upraven na náklady města pro potřeby

koleje a škol (Herčík, 2000).

Začátkem 18. století měla kolej 18 členů, v roce 1734 to bylo 21 osob a roce 1780 pak 17 řádových členů. S přechodem do Mladé Boleslavi se tento počet výrazně nezměnil a s minimálními změnami přetrval až do postátňování gymnázií v 70. letech 19. století (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Školy jako takové měly téměř po celou dobu stejné typy škol, ať již to bylo v Kosmonosech nebo Mladé Boleslavi, vždy se jednalo o trivium a jeho nástupnickou hlavní školu po roce 1777, o vyšší a nižší gymnázium. Mimo tyto školy, bylo do Mladé Boleslavi přemístěno řádové teologické učiliště ze Slaného (Svátek, 1979). V roce 1881 byly školy převzaty do státní správy a zbylí kněží se věnovali pouze duchovní správě, ukončené v roce 1950 násilnou likvidací (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

3.2.5 Benešov

První myšlenka o založení piaristických škol v Benešově vznikla již v roce 1676. V následující době došlo k několikerým neúspěšným jednáním. Následně až hrabě František Přehorovský z Kvasejovic, majitel konopištského panství, v roce 1702 začal opětovně vyjednávat s piaristy o uvedení jejich řádu do Benešova, kde chtěl zřídit klášter pro osm členů. Provinciál vyhověl žádosti a v roce 1703 vysílá do Benešova první dva piaristy k průzkumu lokality. Následně jsou dojednány podmínky pro založení koleje. Největší překážkou pro příchod piaristů do Benešova spočívali v tom, že pražský arcibiskup odmítal její legální povolení (Bartůšek, 1995).

V roce 1704 byla dojednána fundace k zřízení koleje a v roce 1705 je započato s její stavbou pro patnáct členů. Rovněž při

výstavbě benešovské koleje nastaly potíže a to především ze strany císařství, které nechtělo povolit vybudování nového kláštera. V roce 1720 byly překonány potíže tím, že byl přivolen druhý fundátor hrabě Jan Josef Vrtba. Tento rovněž odstranil námitky pražského arcibiskupa. Proto došlo k dobudování koleje, jako čtyřkřídlé kvadratury (Bartůšek, 2005). Následně v roce 1802, došlo k dobudování zahrady s terasou, jež byla obrácena do ulice. Kostel Svaté Anny, jako součást koleje, je ve tvaru kříže. Další přestavby prováděny nebyly.

Od roku 1719 působilo v Benešově osm řeholníků, kdy tento počet setrvává v nezměněné formě téměř do konce 18. století. V roce 1799 klesl počet duchovních na šest osob. Bylo to z důvodů císařského dekretu kterým se snižovaly počty gymnázií v Čechách i na Moravě. Takto bylo zrušeno i gymnázium v Benešově, kdy měšťané následně požadovali opětovné jeho zřízení, k čemuž došlo v roce 1819. Rozhodnutím státních orgánů bylo gymnázium opět uzavřeno v roce 1832. K jeho dalšímu obnovení pak došlo v roce 1857 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Piaristé byli do Benešova pozváni především kvůli svým vzdělávacím schopnostem. Od svého založení zde při koleji působilo trivium, později po roce 1777 přeměněno na hlavní školu. Rovněž zde v tuto dobu působilo nižší gymnázium s přestávkami jak bylo uvedeno. Ukončení vedení škol piaristy nastalo v roce 1887, kdy zde zůstávají na nástupnických školách jako učitelé. Následně řád kolej v roce 1892 uzavírá. Zůstanuvší otcové následně pak v roce 1933 z města odcházejí (Bartůšek, 1995).

3.2.6 Rychnov nad Kněžnou

Majitel rychnovského panství hrabě Norbert Leopold Kolowrat

Liebsteinský již v roce 1704 začal jednat s provinciálem o možnosti zřízení piaristické koleje v Rychnově nad Kněžnou. Přesto se jednání o zřízení protáhla na deset let, možná i díky tomu, že se piaristé v Rychnově neměli starat pouze o výuku mládeže, ale měli spravovat i místní fary. Proč však jednotlivá jednání trvala tak dlouho, dnes již nevíme. Zřizovací listina koleje byla vydána v roce 1714 pro zajištění 15 členů komunity. Její fundace měla pramenit z výtěžku panství Vamberk (Bartůšek, 2003).

První piaristé byli v roce 1714 ubytováni v zámku a ještě téhož roku započala výstavba koleje. Tato byla dokončena v roce 1724. Jejím projektantem je Jan Blažej Santini. Ke koleji patřil kostel Nejsvětější Trojice. V roce 1798 došlo k požáru koleje a následné její opravě.

Z původní zřizovací listiny bylo patrné, že zde mělo působit celkem 15 řeholníků. Postupem doby zde z různých příčin tohoto stavu nebylo nikdy dosaženo. Okolo roku 1760 zde bylo pouze pět duchovních, v období 1771-1782 pak osm. Na konci 18. století a počátku 19. století to byli pouze tři nebo čtyři. Od roku 1814 to bylo celkem osm řeholníků. Tento počet se pak udržoval s malými změnami až do postátnění škol (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Již v roce 1719 byly otevřeny školy, trivium a nižší gymnázium, to je pak od roku 1768 vyšší. Po roce 1777 bylo gymnázium zrušeno díky tereziánským reformám. Gymnázium obnoveno až v roce 1812 a poté fungovalo jako vyšší do roku 1851. Poté pouze nižší gymnázium čtyřtřídní. Po reformách trivium nahrazeno hlavní školou působící od roku 1777 do roku 1881, kdy jsou následně veškeré školy převedeny do státní správy. Mimo to bylo na rychnovské koleji v letech 1820-1823 zřízeno studium teologie (Svátek, 1979).

3.2.7 Praha

Již po prvním příchodu piaristů na současné území České republiky (roku 1631 do Mikulova) se objevovali první snahy o usídlení piaristů v hlavním městě České koruny. Kardinál Arnošt Harrach, velký příznivce piaristů uvažoval o tom, že by bylo vhodné usídlit piaristický řád v Praze. Situace se tehdy zdála velmi příznivou pro vstup do města. Nakonec k tomu nedošlo.

V roce 1637 píše kardinál piaristům zvací dopis, ve kterém uvádí, že není možný příchod přímo do Prahy, ale že by piaristé měli začít působit v pražské arcidiecézi, kdy po zřízení několika kolejí bude možno do Prahy proniknout. V této době začínají vnitřní problémy piaristického řádu a pokračuje tzv. třicetiletá válka. Oživení činnosti piaristů pak nastalo až v roce 1656. Jak bylo výše uvedeno začali piaristé budovat své koleje nejprve v českých městech.

Jedním z velmi důležitých, bylo založení kolej v Ostrově u Karlových Varů, především pro její blízkost právě Karlovým Varům, kam jezdil a scházel se tehdejší výkvět evropské aristokracie a samozřejmě i české šlechty. V lázeňském prostředí pak tito byli spíše nakloněni jednání o kulturních záležitostech.

Následovalo další zakládání kolejí v provincii. Na konci 17 století se snaha o založení pražské koleje dostává do skrytější formy. Již při zakládání a fundaci Benešovské koleje se spekovalo o možnosti jejího převedení pro potřeby koleje v Praze. Uvažovalo se, že by v případě koupě domu v Praze, by k jeho zakoupení byly použity prostředky z Benešovské fundace. Nakonec však piaristé získali finanční prostředky z jiných zdrojů a rozhodli se koupě realizovat jako samostatnou záležitost. V roce 1705 se ke koupě nabízelo několik domů v Praze. Z těchto nakonec sešlo a postupně i z dalších jednání s urozenými pány, kteří v původních záměrech

chtěli založit nové fundace pro piaristy v Praze, ale poté si to rozmysleli a použili prostředky k jiným účelům církevního charakteru.

Pokračovala snaha o usídlení piaristů v Praze i ve dvacátých letech 18. století. Problém byl především s konkurencí jezuitů. Piaristé se chtěli vyhnout možným střetům s nimi. Proto se snažili šířit představu, že kolej nebude příliš velká a pouze s omezeným počtem tříd v gymnáziu. Rovněž se okolo roku 1732 snažili přimět císaře k povolení jejich vstupu do Prahy, ale žádosti nebyly vyslyšeny. Následné válečné události v roce 1743 opět odsunuly snahy piaristů.

V této době se na scéně objevuje známý piarista, historik a osvícenec Gelasius Dobner, který se následně osobně ujal jednání. Nakonec v roce 1751 vydala Marie Terezie dekret, kterým se povolovalo usídlení piaristů v Praze. Schvalovací dekret byl pak vydán v roce 1752, kdy den před jeho vydáním, ještě jezuité proti tomuto sepsali protest, naštěstí již marně.

Pro výuku zakoupili piaristé dům zvaný Manhartský v Celetné ulici. Tento však byl následně v roce 1757 značně poškozen při obléhání Prahy. Proto následně koupili dům U kocoura v Panské ulici na Novém Městě, který společně se sousedním domem U tří lip byl po obléhání pouze sutinami. Na místech těchto domů pak piaristé začali v roce 1760, zapomoci půjček, stavět kolej.

Do nové koleje se z původního sídla přesunulo jedenáct členů. V koleji, jak bylo obvyklé, byl vybudován nový kostel svatého Kříže. V roce 1778 přibylo k piaristickým budovám původně jezuitské gymnázium. Toto bylo uzavřeno císařským dekretem, ale na nátlak měšťanů bylo znovu otevřeno a jeho správa svěřena piaristům. V Panské ulici zůstal tento ústav až do roku 1820, kdy stát zřídil novou budovu „Na příkopech“ pozdější akademické gymnázium. V budově koleje později sídlil i přestěhovaný provincialát

z Mikulova (Bartůšek, 2002).

Po založení koleje se počet řeholníků neustále zvyšoval. V roce 1780 zde bylo dvacet osob. Poté došlo ke snížení stavu v roce 1789 na patnáct, kdy tento počet následně zůstával stejný. V roce 1814 pak bylo řeholníků třináct, kdy v roce 1828 se tento počet navýšil o devět zde se vzdělávajících kleriků - teologů. V roce 1831 jich zde již studuje třicet jedna. Po první světové válce končí výuka na zbylých školách a kolej je pak násilně uzavřena v roce 1950. (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Ze škol od roku 1752 škola normální (pak hlavní od roku 1777), novoměstské gymnázium vyšší i nižší v období let 1777-1870, zvané Akademické gymnázium, potom státní piaristická nižší reálka a studentský konvikt v letech 1828-1848. Při koleji je seminář ve kterém se studuje filozofie, medicína a právo. Také v koleji byl umístěn tzv. Amerlingův učitelský ústav pro přípravu k učitelskému povolání nejen řádových členů (Svátek, 1979).

3.2.8 Brandýs nad Labem

K prvním kontaktům k založení koleje v Brandýse nad Labem došlo v roce 1758. Následujícího roku pak bohatá měšťanka Magdalena Budínská odkázala nadaci ve výši 5.000 zlatých, dům se zahradou řádu pobožných škol za účelem zřízení latinských škol ve městě. Ještě téhož roku do města piaristé opravdu přišli (Bartůšek, 2003).

Po jejich příchodu do města, zde dosáhli piaristé takové obliby, že byli nuceni zakoupit větší dům, který byl následně roku 1785 přebudován dle jejich potřeb. Jednalo se o obdélníkovou patrovou budovu.

V Brandýse zpočátku působili dva a později tři duchovní. Pro

nedostatek finančních prostředků nakonec bylo upuštěno od záměru vybudovat v Brandýse plnohodnotné vyšší gymnázium. V roce 1872 jsou školy uzavřeny, piaristé se věnují pouze duchovní správě a to až do doby násilné likvidace řádu v roce 1950. (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Školní činnost piaristů je v Brandýse spojována s výukou v triviu a nižším gymnáziu od založení do tereziánských školských reforem v době 1759-1777. Pak pokračuje pouze hlavní škola a od roku 1853 nižší reálka (Svátek, 1979).

3.2.9 České Budějovice

Město České Budějovice chtělo nově od roku 1755 ve městě zřídit gymnázium. Rada města se usnesla o povolání piaristů na toto gymnázium. Jednání se však značně protáhlo a teprve v roce 1761 panovnice souhlasila s příchodem piaristů do města (Jandová, 2000).

Již na konci roku 1761 byli do Českých Budějovic uvedeni čtyři bratři. Tito prozatím bydleli v provizoriu čtyř pronajatých měšťanských domů. Tato prozatímní kolej s gymnáziem byla otevřena na počátku roku 1762. Základní kámen nové koleje pak byl položen následujícího roku 1763. Rozsáhlá dvoupatrová budova byla dobudována v roce 1769. Piaristé si ji však dlouho neužili, pouze do roku 1785, neboť tuto museli předat českobudějovickému biskupovi jako jeho rezidenci. Poté se museli přestěhovat do bývalého dominikánského konventu, který byl původně biskupu nabídnut. Zde u kostela Obětování Panny Marie pak sídlili až do ukončení činnosti v Českých Budějovicích (Novotný, 2006).

Od doby vzniku se zde tak jako jinde měnily počty duchovních v závislosti na politických, zdravotních a ekonomických podmínkách. Zpočátku zde působili tři až čtyři řádoví bratři. Jejich počet se

zvedal až do roku 1779 kdy jich zde působilo jedenáct. V roce 1814, kdy zde byl juniorát, vzrostl počet na čtrnáct. Poté se již počet duchovních, s malými výkyvy, pouze snižoval. Po reformách z roku 1869 následně piaristé ukončují svou činnost v Českých Budějovicích v roce 1872 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Od roku 1762 fungují ve městě elementární škola trivium, vyšší i nižší gymnázium. Po roce 1777 trivium změněno na hlavní školu, gymnázium z šestitřídního pouze pětitřídní. V roce 1803 je založeno filozofické lyceum, kdy následně v roce 1848 je spojeno s gymnáziem na úplné osmitřídní gymnázium zakončené maturitou. Rovněž zde u filozofického lycea fungoval učitelský ústav (Svátek, 1979).

3.2.10 Moravská Třebová

Jednání o založení piaristické koleje v Moravské Třebové vedla městská rada, kdy ve své závěti věnoval na zřízení piaristické nadace purkmistr Jan Jiří Zecha 30.000 zlatých určených na zbudování koleje a kostela, ke kterým bylo, z jeho majetku, přidáno dalších 1.000 zlatých na zakoupení pozemku pro jejich výstavbu. V žádosti zaslané panovnici Marii Terezii v roce 1761, této měšťaně připomněli, jak město za dobu pruských válek trpělo a rovněž její návštěvu ve městě v roce 1754. Větší problémy než povolení panovnice, však měšťanům v jejich snahách, způsobila olomoucká biskupská konzistoř, která se postavila proti zřízení nové koleje (Bartůšek, 2003). Přesto žádosti panovnice vyhověla v roce 1762 s tím, že ve městě mohou působit pouze čtyři řádoví kněží. Tito byli provizorně ubytováni v domě purkmistra Zecha (Haas, 1948).

Již v době před schválením v roce 1760 začala výstavba koleje. Tato byla dokončena až v roce 1773. Ke koleji patřil kostel svatého

Františka Serafínského, který piaristé převzali pod svou správu. Tento byl následně zasvěcen svatému Josefu Kalasanskému. Kolej v roce 1840 značně utrpěla požárem, po kterém město kolej obnovilo na své náklady.

Po příchodu piaristé v počtu čtyř osob otevřeli školu v roce 1763. V roce 1770 jejich počet stoupl na pět osob. Tento počet se udržoval až do počátku 19. století, kdy byl jejich počet navýšen s otevřením gymnázia. Po ukončení školní činnosti zůstává v koleji pouze jeden duchovní k duchovní správě kolejniho kostela. Kolej zaniká v roce 1911 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Od roku 1763 do roku 1777 fungovalo ve městě trivium ovšem s tím, že zde byla mimo aritmetiky minor otevřena i aritmetika maior a od roku 1770 rovněž třída pro výuku podvojného účetnictví. Od roku 1777 probíhala dále výuka v hlavní škole. V době od roku 1804 do 1830 a následně po obnovení od roku 1833 do roku 1851 fungovalo ve městě vyšší i nižší gymnázium. Od roku 1850 ještě nižší reálka, od roku 1851 pak jen nižší gymnázium. Školní činnost piaristé ukončují v roce 1875 (Svátek, 1979).

3.2.11 Nový Bor

O založení koleje v Novém Boře se zasloužil tehdejší majitel panství hrabě Josef Maxmilián Kinský z Chudenic společně s tamními měšťany. Původně měli být do Nového Boru povoláni kapucíni, ale na doporučení Marie Terezie došlo k zahájení jednání s piaristy. Již v roce 1758 bylo učiněno jednání hraběte Kinského s provinciálem a byla dohodnuta nadace ve výši 12.000 zlatých, za které bude postupně postavena kolej s kostelem. O jednání o vzniku nové koleje je informována arcibiskupská konzistoř v Praze a litoměřické biskupství. Po vzájemné dohodě hraběte s provinciálem,

kdy ze strany církve není větších námitek ke zřízení koleje, se proto již v tomto roce 1758 začalo s výstavbou koleje (Bartůšek, 2003).

Tato byla dokončena v roce 1765, kdy se jedná o dvoupatrovou, pravoúhlou budovu. Před jejím dobudováním, do města přicházejí řádoví duchovní roku 1763. Další výstavba spojená s piaristy začíná v roce 1786 a končí 1788. Jedná se o stavbu kostela Nanebevzetí Panny Marie.

V době příchodu řádu do města, se zde usídlili čtyři duchovní. Jejich počet pozvolna stoupá, v roce 1768 na pět, v roce 1780 na šest a brzy nato na sedm osob (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Od roku 1763 vedli piaristé trivium a nižší gymnázium, roku 1777 převedeno trivium na hlavní školu. Sami si díky průmyslu ve městě a jeho okolí uvědomvali potřebu výuky reálných předmětů a při svých školách po roce 1778 místo gymnázia otevřeli sklářskou školu – nižší reálku (Svátek, 1979). Školy přežily další školské reformy, ale nedostatek kněžích donutil piaristy v roce 1870 školy uzavřít.

3.2.12 Most

U zrodu myšlenky založit školní komunitu v Mostě stál člen městské samosprávy Antonín Eliáš. Tento v závěti z počátku roku 1766 odkázal nadaci v celkové výši 15.000 zlatých, určenou na zřízení nižší i vyšší školy ve městě pod správou učitelů piaristického řádu. Měšťané byli tomuto záměru nakloněni a proto se snažili o navýšení této nadace, což vzhledem k období prudkého růstu těžby uhlí nebyl problém. Ještě roku 1766 začali jednání o vzniku koleje ve městě (Haas, 1948).

Do města v roce 1768 přišli piaristé v počtu čtyř osob. Tito byli prozatím umístěni v provizoriu, kdy ihned začali s výukou na

svých školách. Ještě téhož roku byla zahájena stavba koleje, která je dokončena v roce 1769 (Petržilka, Deník mostecká, 1999, č.236). Jednalo se o jednopatrovou budovu. Následně po zrušení některých řádů které se dotýkalo i Mostu (zrušen klášter magdalenitek), přebrali piaristé budovu kláštera s kostelem a přestěhovali sem i své školy v roce 1784. (Petržilka, DM, 1999, č.253 a 259) V letech 1849-1850 proběhla výstavba nové budovy gymnázia, na místě budovy druhého kláštera magdalenitek. V roce 1860 proběhla přestavba z jednopatrové na dvoupatrovou budovu (Petržilka, DM, 2000, č.96). Počet piaristů se v Mostě téměř neměnil a když tak pouze v počtech jednotlivých osob. Po většinu času byl následně ve výši pěti osob. Kolej zrušena v roce 1874 pro nedostatek učitelských sil (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Přičiněním piaristů vzniklo v roce 1768 trivium a nižší gymnázium. Trivium roku 1778 změněno na hlavní školu. Roku 1781 vzniká vyšší gymnázium, které je v roce 1870 přeměněno na reálné gymnázium. Jeho správy se však piaristé vzdávají již roku 1872 (Svátek, 1979). Ještě v roce 1803 zřizují piaristé filozofické studium (Petržilka, DM, 1999, č.274), které je ukončeno v roce 1821 (Petržilka, DM, 2000, č.12).

3.2.13 Beroun

Vznik piaristické koleje v Berouně je spojen se jménem měšťanky Ludmily Rudolfové. Tato ustanovila fundaci pro dva církevní učitele ve výši 10.000 zlatých. K tomu pro školu a obydlí piaristů darovala dům. O příchod piaristů do města, se z podnětu berounského děkana Josefa Každého, snažila od roku 1767 Po ustanovení výše uvedené fundace v roce 1772 bylo přistoupeno k jednání které se snažil provinciál urychlit, neboť Rudolfová

zdůraznila, že v případě že nebudou do města piaristé uvedeni dostatečně rychle, poskytne nadaci voršilkám a jejich práci v oblasti vzdělávání dívek. Nadace byla panovnicí Marií Terezií povolena na konci léta 1772. Následně byla měšťany nadace navýšena v roce 1773 a téhož roku do města přišli první dva piaristé (Bartůšek, 2003).

Vzhledem k tomu, že ve městě byla fundace založena pouze pro dva řádové členy, jejich počet se ve městě i díky tomu, že zde nebyla otevřena latinská škola, nezvyšoval, ale zůstával stále na stejné úrovni. Piaristé z města odcházejí v roce 1868 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Zpočátku bylo ve městě po příchodu piaristů otevřeno trivium v roce 1773, které bylo následně v roce 1777 převedeno na hlavní školu (Svátek, 1979). Gymnaziální vzdělávání zde nebylo nikdy otevřeno. Asi v 80. letech 18. století a na počátku 19. století, zde pravděpodobně řádoví otcové vzdělávali pokoutně (Bartůšek, 2003).

3.2.14 Doupov

Doupovský rodák Antonín Josef z Klementu odešel v mládí do Vídně kde sloužil u dvora. Zde získal vysoké postavení a již v roce 1757 dosáhl u císařovny Marie Terezie potvrzení všech svých nadací s tím, aby bylo v jeho rodném městě zřízeno gymnázium. Z jeho popudu byl postaven kostel a zřízena kolej piaristů (Bartůšek, 2003).

Kolej byla zřízena, v roce 1775, na základě nadace ve výši 15.000 zlatých a ještě téhož roku na podzim byli piaristé uvedeni do města a umístěni v bývalém minoritském klášteře, při kostele svatého Michala. Klášter byl minority opuštěn po požáru v roce 1750. Po opravě byla budova koleje jednopatrová.

Do města piaristé přišli v roce 1775. Jejich počet již v roce 1780 dosahoval devíti osob. Tento počet se pak a malými změnami

udržoval do 20 let 18. století, kdy dochází k jeho snižování. Piaristé školy uzavírají v roce 1855 a z města odcházejí (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Od roku 1775 vedli piaristé v Doupově trivium a nižší gymnázium, kdy na konci 18. století je toto rozšířeno na vyšší gymnázium. Roku 1777 trivium převedeno na hlavní školu. V letech 1814-1823 zde působil chlapecký konvikt. Na počátku 19. století se z vyššího gymnázia opět stává gymnázium nižší.

3.2.15 Kadaň

Za napoleonských válek vyvinulo město Kadaň iniciativu na zřízení piaristické komunity ve městě. Obstaralo kapitál ve výši 10.000 zlatých na jejichž základě byli do města v roce 1803 piaristé uvedeni.

Ihned po příchodu se usídlili v nové koleji a jejich komunita se ihned z počátku rozrůstala. Zdárný vývoj koleje však zabrzdil požár kolejní budovy v roce 1811. Na opravu koleje se však nedostávalo peněz. Vzhledem k tomu, piaristé po svém dvacetiletém působení ve městě, v roce 1824 odcházejí.

Při příchodu řádových otců do města byl jejich počet pět osob. V roce 1814 tu sídlilo již sedm členů a jejich počet v roce 1823 klesl na čtyři osoby (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Po příchodu řádu do města se řádoví učitelé věnovali výuce v hlavní škole a v nižším i vyšším gymnáziu (Svátek, 1979).

3.2.16 Rakovník

Pro velkou oblibu piaristických učitelů v našich zemích byla již v roce 1816 předána provinciálovi piaristického řádu částka

140.000 zlatých pražským arcibiskupem rytířem Václavem Leopoldem Chlumčanským z Přestavlk. Tato částka měla být původně určena na výstavbu piaristické koleje a gymnázia v Liberci, ale protože příslušné úřady nepovolili otevření nové latinské školy, rozhodl arcibiskup o použití peněz na otevření dvou škol reálných. Jako první byl vybrán Rakovník pro jeho příznivou polohu k pěstování obilí, rozvoji zemědělství, lesnictví, rybářství a chovu dobytka. Rovněž se v okolí nacházel průmysl a proto byla výuka reálných předmětů k výuce budoucích hospodářů, průmyslníků, továrníků a obchodníků velmi potřebná. Měšťané Rakovníka přispěli dalšími vysokými částkami, takže již v roce 1830 mohla býti reálka otevřena. Její správu město svěřilo právě piaristům, kteří do města přišli v roce 1829 (Gebhart, Kuklík, Ransdorf, 1983).

V době příchodu do města byli piaristé umístěni v rezidenci u kostela svatého Bartoloměje. Vlastní budova školy, kterou se město zavázalo postavit, byla realizována v letech 1832-1836. Přesto, že nová budova nebyla ještě postavena, věnovali se piaristé již od roku 1830 výuce. Tato výuka přes různé překážky pokračovala až do roku 1849, kdy piaristé svou činnost ve městě ukončují a školu přebírají premonstráti z pražského Strahova (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

V roce 1830 otevřeli piaristé čtvrtou třídu hlavní školy a v roce 1833 zahajují výuku na reálné škole (Svátek, 1979).

3.2.17 Liberec

Jak již bylo výše uvedeno prvním podnětem pro založení škol v Liberci bylo předání částky 140.000 zlatých pražským arcibiskupem provinciálovi řádu. V roce 1837 arcibiskup zřídil piaristickou kolej v Liberci, čímž navázal na odkaz libereckého průmyslníka Huberta Tilla, který již v roce 1802 odkázal částku

24.000 zlatých na zřízení reálky ve městě a to především k výchově obchodníků, řemeslníků, průmyslníků a fabrikantů ve městě zabývajícím se soukenictvím a exportem zboží. Město Liberec věnovalo vhodné budovy do nichž v roce 1837 přišlo pět řádových otců. Tito otevřeli ve stejném roce reálku, ve stejném duchu jako v Rakovníku. Přesto, že se piaristům v Liberci dařilo řádně vychovávat zdejší mládež, již v roce 1842 předali výuku rovněž strahovským premonstrátům. Piaristé město pak opustili v roce 1844 (Haas, 1948).

3.2.18 Nepomuk

Poslední a nejmladší piaristickou kolejí v českých zemích byl Nepomuk. O její založení se zasloužil hrabě Vojtěch Václav ze Šternberka, který ve své závěti odkázal 12.000 zlatých na zřízení piaristické koleje v bývalém cisterciáckém klášteře. Původní velký plán zamýšlené rozsáhlé budovy nebyl realizován. Měla být původně vybudována rozsáhlá kolejní budova s úplnou školou latinskou. Z tohoto záměru mnoho nezůstalo.

V roce 1867 do města přišli první dva řádoví otcové. Těmto byly poskytnuty budovy kláštera, kde se věnovali nejen školní výuce, ale i duchovní správě v místní kapli Božího Těla, která byla následně vybudována v roce 1879. Počet řádových členů se poté, až do první světové války, udržoval na počtu 4-5 osob. Po první světové válce je školní výuka v Nepomuku zastavena a piaristé se věnují pouze duchovní správě až do násilné likvidace řádu v roce 1950 (Zemek, Bombera, Filip, 1992).

Z původního záměru na vybudování gymnázia sešlo. Piaristé zde vedli hlavní školu od roku 1867. Otevřeli zde rovněž nižší reálku, z níž se pak vyvinula chlapecká měšťanská a obecná škola (Svátek, 1979).

Závěr

Ze skutečností uvedených v diplomové práci je patrné, že vzdělávání bylo hlavní složkou činnosti piaristického řádu. Z jejich vyučovacích metod se vlivem všech školských reforem a vývoje doby, vyvinul systém vzdělávání, z něhož vycházíme i dnes. V tomto je neoddiskutovatelný přínos řádu na poli vzdělanosti v době od počátku 30. let 17. století, do ukončení činnosti řádu v cca 80. letech 19. století. Na konci období působnosti řádu, byly hlavní příčinou jeho úpadku zvýšené nároky na učitelský sbor, který nebyli piaristé schopni naplňovat a proto se raději ze školství v našich zemích vytrácejí. Na některých nástupnických školách, zůstávají někteří členové řádu pouze jako učitelé. Řád jako takový přežívá na území České republiky do 13. dubna 1950, v nejčastějším případě, jako duchovní správce svých kostelů u klášterů, které tou dobou ještě vlastní. K uvedenému datu, činem především komunistické strany byla učiněna násilná likvidace církví a řádů na území tehdejšího Československa.

V době po roce 1989 se řád na území České republiky vrátil. Pod vedením polských duchovních sídlí ve Strážnici. V současnosti je součástí slovenské provincie. U nás je provozování řádových škol ukončeno a ani se zatím neuvažuje o obnovení. V současné době je školství pod vedením piaristického řádu provozováno na Slovensku, v Rakousku a Polsku.

V diplomové práci jsem se zaměřil pouze na školní část činnosti piaristického řádu. Dalšími velkými a asi i zajímavými tématy by mohly být práce na téma statistických údajů počtů žáků a učitelů, piaristického školního divadla a hudby, významných českých osobností vychovaných piaristy (např. T.G.Masaryk v Hustopečích či J.E.Purkyně v Mikulově), přínos řádu kultuře v oblastech malířství, sochařství, architektury, zahradnictví, knihovnictví, archivnictví a především pak k misijní a vědecké práci členů řádu.

Seznam použité literatury a pramenů

AUTORSKÝ KOLEKTIV. *Hustopeče, Dějiny města*, Brno : Grafia, 1972., s. 91-96,

BALCÁREK, P. Italové – první piaristé v Kroměříži, *Studie muzea Kroměřížska 89*, Kroměříž : Muzeum Kroměřížska, 1989., ISBN 80-5084-06-X., s. 29-36,

BARTŮŠEK, V., Pobělohorské školní řády v českých zemích, *Pedagogika, Časopis pro pedagogické vědy, ročník XXXVI, číslo 6, 1986*, Praha : Academia, 1986., s. 697-707,

BARTŮŠEK, V., Vznik a vývoj piaristické koleje v Benešově do roku 1778, *Piaristé, tradice benešovské vzdělanosti a kultury*, Benešov : Galerie výtvarného umění, 1995., s. 42-64,

BARTŮŠEK, V., Piaristické školství, jeho vývoj a tradice vzdělávání, *Piaristé, tradice benešovské vzdělanosti a kultury*, Benešov : Galerie výtvarného umění, 1995., s. 72-86,

BARTŮŠEK, V., Dějiny a historiografie piaristického řádu z hlediska rekatolizace v českých zemích, *Časopis Matice moravské*, Brno : Matice moravská, 1997., ISSN 0323-052X., s. 441-448,

BARTŮŠEK, V., Barokní školní humor 17. a 18. století v českých zemích, *Paginae Historiae, Sborník Státního ústředního archivu v Praze 8/2000*, Praha : Státní ústřední archiv, 2002., s. 6-23,

BARTŮŠEK, V., Rychnovská piaristická kolej ve světle řádových vizitací (1714-1778), *Orlické hory a podorlicko, sborník vlastivědných prací, 2000, sv. 10*, Rychnov nad Kněžnou : Okresní muzeum Orlických hor a SoA Rychnov nad Kněžnou, 2000., ISBN 80-86076-23-7., s. 81-91,

BARTŮŠEK, V., Dějiny a specifika piaristických gymnázií v českých zemích v 17. a 18. století (do roku 1778), *Z Českého ráje a podkrkonoší, supplementum 5, Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání*, Semily : SoA Semily, 2000., s. 15-22,

BARTŮŠEK, V., Snahy o založení piaristické koleje v Praze v 17. a v 1. polovině 18. století, *Paginae Historiae, Sborník Státního ústředního archivu v Praze 10/2002*, Praha : Státní ústřední archiv, 2002., s. 40-66,

BARTŮŠEK, V., Šíření piaristických kolejí a škol v Čechách, na

Moravě a ve Slezsku v 17. a 18. století, *Paginae Historiae, Sborník Státního ústředního archivu v Praze 11/2003*, Praha : Státní ústřední archiv, 2003., s. 32-66,

BARTŮŠEK, V., Benešovské gymnázium v prvním období své existence (1703-1778), *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 43/2003, Tři sta let Benešovského gymnázia, sborník příspěvků z pracovního semináře (Benešov 18. září 2003)*, Benešov : Muzeum Podblanicka a SoA Benešov, 2005., ISBN 80-86452-16-6., s. 37-116,

BARTŮŠEK, V., *Aritmetická třída – základní pilíř piaristického školství v českých zemích*, disertační práce, Praha : Univerzita Karlova, 2006.,

BOMBERA, J., *Dějiny piaristické koleje v Lipníku 1634-1884*, Lipník nad Bečvou : 1950., 122 s.,

BOMBERA, J., Několik poznámek ke kulturním dějinám Staré Vody, *Sborník památkové péče v severomoravském kraji 3*, Ostrava : Profil, 1977., s. 191-194,

BOMBERA, J., Divadelní hry piaristických škol v Litomyšli, *Sborník prací východočeských archivů, ročník 7-1990*, Zámorsk : SoA Zámorsk, 1990., s. 9-27,

BRICHOVÁ, J., Piaristické školy v Příboře v letech 1777-1832, *Piaristé v Příboře, Sborník příspěvků z odborného symposia 300 let piaristického gymnázia v Příboře, konaného 1.-3. června 1994*, Nový Jičín : SoA Nový Jičín, 1995., s. 62-69,

ČORNEJOVÁ, I., Pedagogické systémy jezuitů a piaristů: Zpátečnictví a pokrok?, *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 43/2003, Tři sta let Benešovského gymnázia, sborník příspěvků z pracovního semináře (Benešov 18. září 2003)*, Benešov : Muzeum Podblanicka a SoA Benešov, 2005., ISBN 80-86452-16-6., s. 25-35,

GEBHART, J., KUKLÍK, J., RANSDORF, M., První česká reálka v proměnách času, *Dějiny a současnost rakovnické reálky-gymnázia (1833-1983)*, *Sborník reálky – gymnázium 1833-1933 Rakovník*, Praha : Polygrafia, 1983., s. 10-17,

GENSERKOVÁ, Z., Obnovené nižší piaristické gymnázium a jeho doznívání v gymnáziu německém pod státní správou, *Piaristé v Příboře, Sborník příspěvků z odborného symposia 300 let piaristického gymnázia v Příboře, konaného 1.-3. června 1994*, Nový Jičín : SoA Nový Jičín, 1995., s. 70-89,

Gymnázium Bruntál, Almanach k 265. výročí založení piaristického gymnázia, 125. výročí vzniku reálného gymnázia a 50. výročí českého Gymnázia v Bruntále, Bruntál : Ředitelství státního Gymnázia, 1996.

HAAS, A., *Časopis Společnosti přátel starožitností*, Piaristé v našich zemích, Praha : Poštovní novinová služba, 27.12.1948., s. 1-13, 104-118,

HERČÍK, K., Příčina a následky přemístění piaristického gymnázia z Kosmonos do Mladé Boleslavi v roce 1784, *Z Českého ráje a podkrkonoší, supplementum 5, Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání*, Semily : SoA Semily, 2000., s. 158-161,

HOLINKOVÁ, J., Vyučovací metody na piaristických školách, *Piaristé v Příboře, Sborník příspěvků z odborného symposia 300 let piaristického gymnázia v Příboře, konaného 1.-3. června 1994*, Nový Jičín : SoA Nový Jičín, 1995., s. 104-107,

HÝBL, F., Metodika výuky na piaristických školách, *Studie muzea Kroměřížska 89*, Kroměříž : Muzeum Kroměřížska, 1989., ISBN 80-5084-06-X., s. 86-89,

CHOBOT, K., Piaristické školy v Příboře od svého založení do roku 1778, *Piaristé v Příboře, Sborník příspěvků z odborného symposia 300 let piaristického gymnázia v Příboře, konaného 1.-3. června 1994*, Nový Jičín : SoA Nový Jičín, 1995., s. 54-61,

JANDOVÁ, L., Piaristické gymnázium v Českých Budějovicích ve druhé polovině 18. století, *Z Českého ráje a podkrkonoší, supplementum 5, Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání*, Semily : SoA Semily, 2000., s. 139-145,

KOUŘIL, M., Archivní prameny k dějinám piaristických gymnázií na Moravě a ve Slezsku, *Studie muzea Kroměřížska 89*, Kroměříž : Muzeum Kroměřížska, 1989., ISBN 80-5084-06-X., s. 20-28,

KOVAŘÍČEK, V., KOVAŘÍČKOVÁ, I., *Vývoj školských soustav v českých zemích, skriptum*, Olomouc : rektorát Univerzity Palackého, 1989., s. 6-11,

KUBÍČEK, A., *Piaristé a jejich školy*, Zvláštní otisk z „I. Zprávy c.k. ústavu ku vzdělání učitelů v Kroměříži“, Kroměříž : 1906., 26 s.

NEUMANN, A. A., *Piaristé a český barok*, Přerov : Společenská knihtiskárna, 1933., 166 s.

MARKOVÁ, P., Benešovské gymnázium do první světové války,

Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 43/2003, Tři sta let Benešovského gymnázia, sborník příspěvků z pracovního semináře (Benešov 18. září 2003), Benešov : Muzeum Podblanicka a SoA Benešov, 2005., ISBN 80-86452-16-6., s. 123-129,

NOVOTNÝ, M. a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech, Od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2006., 264 s.

PAJER, J. a kol., *Strážnice, Kapitoly z dějin města*, Strážnice : Muzeum Strážnice, 2000., ISBN 80-900300-7-5., s. 272-298,

PETRŽILKA, R., *Deník Mostecka*, čl. Dějiny města Mostu v datech (68-72, 75), ročník 7, Most, říjen 1999 – listopad 1999, Dějiny města Mostu v datech (79, 94), ročník 8, Most, leden 2000 - duben 2000, Dějiny města Mostu v datech (130), ročník 9, Most, leden 2001,

PROCHÁZKOVÁ, E., Regionální zázemí benešovského gymnázia, na přelomu 17. a 18. století, *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 43/2003, Tři sta let Benešovského gymnázia, sborník příspěvků z pracovního semináře (Benešov 18. září 2003)*, Benešov : Muzeum Podblanicka a SoA Benešov, 2005., ISBN 80-86452-16-6., s. 9-23,

PROCHÁZKOVÁ, V., Konec piaristů v Benešově a osudy koleje ve 20. století, *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 43/2003, Tři sta let Benešovského gymnázia, sborník příspěvků z pracovního semináře (Benešov 18. září 2003)*, Benešov : Muzeum Podblanicka a SoA Benešov, 2005., ISBN 80-86452-16-6., s. 177-184,

RŮŽIČKA, J., Kapitoly z dějin gymnázia Litomyšli v 2. polovině 19. století, *Z Českého ráje a podkrkonoší, supplementum 5, Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání*, Semily : SoA Semily, 2000., s. 168-172,

SEDLÁČEK VOŽICKÝ, A., *Rychnov nad Kněžnou. Pokus dějepisný*, 2. vydání – připravila Alena Janková, Rychnov nad Kněžnou : Městská knihovna Rychnov nad Kněžnou, 2004., ISBN 80-86872-00-9., s. 62-65, 80-85, 95-96,

SKŘIVÁNEK, M., K počátkům piaristického školství, *Mikulovská sympozia, XI. MS 1981, Pokrokové proudy ve výchově a vzdělávání na jižní Moravě v uplynulých 350 letech*, Praha : Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1982., s. 203-208,

SVÁTEK, J., Metodika výuky na piaristických školách v českých zemích v 17. a 18. století, *Moravské bratrské školství a jeho protějšky v 16. až 18. století*, (*Sborník materiálů z kolokvia, které se*

konalo ve dnech 28. a 29. listopadu 1973), skriptum, Přerov : Vlastivědný ústav Přerov, 1979., s. 78-89

SVÁTEK, J., Piaristické školy v Kroměříži, *Studie muzea Kroměřížska 89*, Kroměříž : Muzeum Kroměřížska, 1989., ISBN 80-5084-06-X., s. 37-46,

SVÁTEK, J., Piaristé a české země, *Tři sta let piaristů v Jeseníkách*, Moravský Beroun : Moravská expedice, 2001., ISBN 80-86511-04-9., s. 69-74,

SVATOŠ, M., Exner-Bonitzovy školské reformy a jejich důsledky pro gymnaziální školství v habsburské monarchii v 19. století, *Z Českého ráje a podkrkonoší, supplementum 5, Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání*, Semily : SoA Semily, 2000., s. 42-47,

VRATISLAVSKÁ, E., Piaristické školství v Kyjově v letech 1760-1775, *Muzejní občasník Masarykova muzea v Hodoníně 2000*, Hodonín : Masarykovo muzeum v Hodoníně, 2000, s. 43-53,

ZEMEK, M., Jezuitské a piaristické školství v našich zemích v 17. a 18. století, *Moravské bratrské školství a jeho protějšky v 16. až 18. století, (Sborník materiálů z kolokvia, které se konalo ve dnech 28. a 29. listopadu 1973)*, skriptum, Přerov : Vlastivědný ústav Přerov, 1979., s. 78-89,

ZEMEK, M. a kol., *Gymnázium Mikulov, Almanach k třístému padesátému výročí založení mikulovského gymnázia*, Mikulov : Gymnázium Mikulov, 1981., s. 7-43,

ZEMEK, M., Vývoj školství na jižní Moravě od třicetileté války do první světové války, *Mikulovská symposia, XI. MS 1981, Pokrokové proudy ve výchově a vzdělávání na jižní Moravě v uplynulých 350 letech*, Praha : Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1982., s. 31-44,

ZEMEK, M., BOMBERA, J., FILIP, A., *Piaristé v Čechách na Moravě a ve Slezsku 1631-1950*, Prievidza: 1992., ISBN 80-85716-02-X., 325 s.

ZUBER, R., Piaristé a jejich koleje na Moravě v 18. století, *Studie muzea Kroměřížska 89*, Kroměříž : Muzeum Kroměřížska, 1989., ISBN 80-5084-06-X., s. 14-19,

ZUBER, R., Hudební dějiny piaristické koleje v Bílé Vodě, Piaristé a jejich koleje na Moravě v 18. století, *Tři sta let piaristů*

v *Jeseníkách*, Moravský Beroun : Moravská expedice, 2001., ISBN 80-86511-04-9., s. 75-91, 109-121,

Elektronická média – Internet

Stránky gymnázia Mikulov –

<http://www.gymik.cz/?lnk=1> ze dne 2.12.2006 10:31 hod.

Stránky města Mikulov -

http://urad.mikulov.cz/index.php3?Vypis=TuristaPamatky&HistorPam=Gymnazium_cz dne 2.12.2006 10:35 hod.

Stránky gymnázia Litomyšl –

<http://www.glit.cz/dejiny.php> ze dne 2.12.2006 v 10:38 hod.

Stránky gymnázia Slaný – zpracovala Mgr. Olga Judlová

<http://www.gymslany.cz/historie2.html> ze dne 2.12.2006 v 10:42 hod.

Stránky města Lipník nad Bečvou – Zpracovala Božena Musilová

http://www.mesto-lipnik.cz/index.php?name=PagEd&page_id=460&prepinac=37 ze dne 2.12.2006 v 10:53 hod.

Stránky města Benešov –

http://www.kancelare.nazory.cz/html/k_historie.html ze dne 2.12.2006 v 10:57 hod.

Stránky gymnázia Benešov –

<http://www.gbn.cz/phprs/view.php?navezclanku=gymnazium-benesov-historie-a-soucasnost&cisloclanku=2006090010> ze dne 2.12.2006 v 11:03 hod.

Stránky gymnázia Rychnov nad Kněžnou –

<http://www.grk.cz/history/cube.php> ze dne 2.12.2006 v 11:15 hod.

Stránky základní školy Na Náměstí Nový Bor –

<http://www.zsnamesti.cz/index.php?page=historie> ze dne 3.12.2006 v 15:38 hod.

Stránky Městského úřadu Bruntál - Zpracoval PhDr. Tomáš Niesner

http://www.mubruntal.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=1316&id_org=1316&id=93580&p1=&p2=&p3 ze dne 3.12.2006 v 15:53 hod

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michal Příkryl
Katedra:	Pedagogiky s celoškolskou působností PdF UP Olomouc
Vedoucí práce:	Doc. Paeddr.. Marcela Musilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2007

Název práce:	Piaristické školství v českých zemích
Název v angličtině:	Piare education on the Czech lands
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na vzdělávání za doby kdy bylo ve většině případů svěřeno do církevní správy. Jedním z takových církevních správců byl i piaristický řád, který se zaměřoval na vzdělávání především nejchudších vrstev obyvatelstva, se zaměřením mimo jiné na vštípení katolických ideálů. V diplomové práci je popsána systemizace práce v jednotlivých třídách na gymnáziích s popsáním školních řádů a vznik a vývoj jednotlivých škol po příchodu piaristů do českých zemí
Klíčová slova:	Vzdělávání, výchova, gymnázium, třídy gymnázia, kolej
Anotace v angličtině:	Graduation theses is directed to the time when, in most cases, were entrusted to parish control. One of these parish controls was also piarist order, which was supposed to educate first of all the poorest people and also to infuse catholic ideals. The composition describes organization of work in several classes at grammar school with description of school rules, development and progress of several schools after piarist entered the Czech countries.
Klíčová slova v angličtině:	Education, culture, grammar school, classes grammar school, college
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	92 stran
Jazyk práce:	Český jazyk